

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
ชั้นหลังพิจารณา

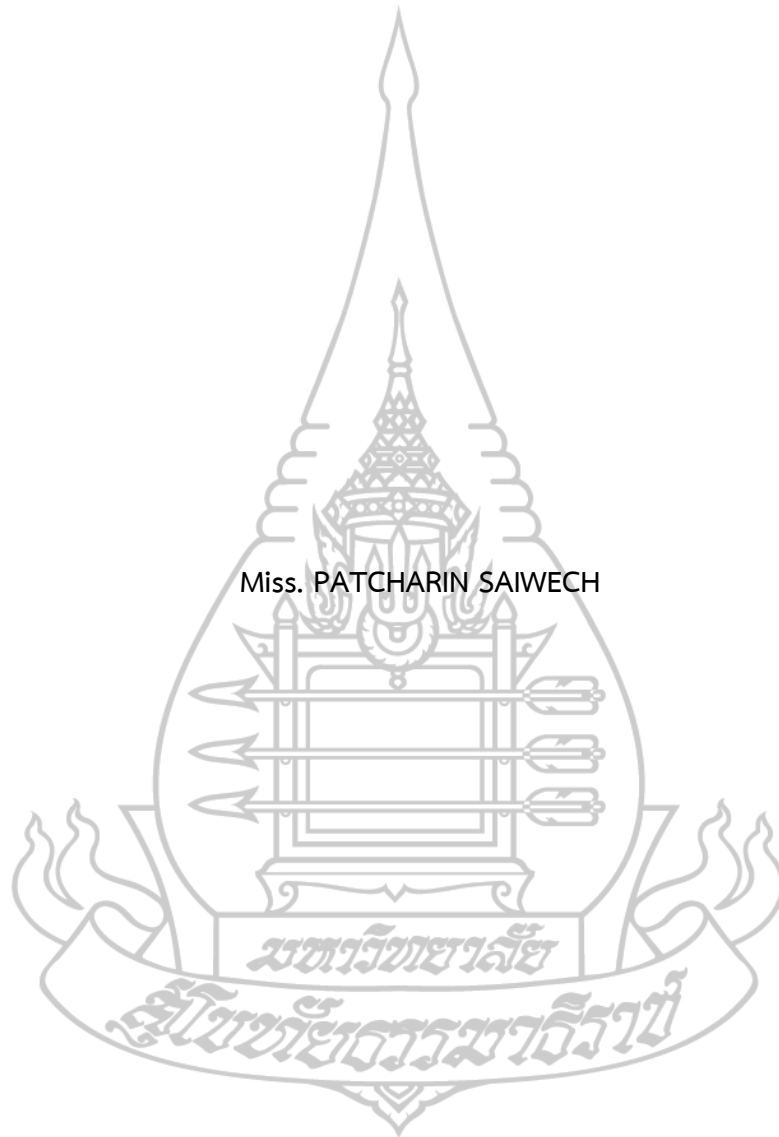

นางสาวพัชรินทร์ ไสเวช

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

The Problems of Protecting Victims' Rights in Civil Cases Related to
Criminal Cases After Trial

Miss. PATCHARIN SAIWECH

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา
ชื่อและนามสกุล	นางสาวพัชรินทร์ ไสเวช
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว่ำอิสระ ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้น
หลังพิจารณา

ผู้ศึกษา นางสาวพัชรินทร์ ไสเวช รหัสนักศึกษา 2654002126

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา (2) ศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นหลังพิจารณาของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา (3) วิเคราะห์ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา (4) เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

การศึกษาคั่นคว่ำอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร คั่นคว่ำและรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ พระราชบัญญัติ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาคำตอบและข้อสรุป ภายใต้หลักทฤษฎีและหลักกฎหมาย เสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า (1) แนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา มุ่งเน้นให้ความสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย (2) เมื่อศึกษากฎหมายของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกาต่างให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย สหรัฐอเมริกามีการตั้งหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา มีกองทุนเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมความผิดร้ายแรง ก่อนการปล่อยตัวจำเลยมีการแจ้งเตือนไปยังผู้เสียหายและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายโดยมีได้กำหนดเพดานขั้นสูง และไม่คำนึงถึงฐานะของผู้เสียหาย (3) กฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายชั้นหลังพิจารณาของประเทศไทย มีกองทุนยุติธรรมทำหน้าที่บังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยพิจารณาถึงฐานะของผู้รับความช่วยเหลือ การจ่ายเงินค่าตอบแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรง และไม่มีบทบัญญัติให้แจ้งผู้เสียหายทราบก่อนการปล่อยตัวจำเลย (4) เสนอแก้ไขพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา แก้ไขเพิ่มเติมฐานความผิดอาญาร้ายแรงตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน และค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และบัญญัติให้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่แจ้งการปล่อยตัวจำเลยให้ผู้เสียหายทราบ ให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

คำสำคัญ คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา กองทุนยุติธรรม

Independent Study title: “The Problems of Protecting Victims’ Rights in Civil Cases Related to Criminal Cases After Trial”

Author: “Miss. PATCHARIN SAIWECH”; ID: “2654002126”;

Degree: Master of Laws

Independent Study Advisor: Dr. Wanwipa Muangtham, Assistant Professor; Academic year: 2023

Abstract

This independent study aims to: (1) explore concepts, theories, and principles regarding the protection of victims' rights in criminal cases; (2) conduct a comparative analysis of legal provisions related to the protection of victims' rights in civil cases associated with criminal cases during the post-trial stage in Thailand, Germany, and the United States; (3) analyse issues concerning legal measures related to protecting victims' rights in civil cases linked to criminal cases after trial; and (4) propose recommendations for improving laws related to the protection of victims' rights in civil cases connected to criminal cases in the post-trial stage to align with international standards.

The study employs a qualitative research methods, utilising document analysis and data collection from legal textbooks, academic journals, research papers, theses, and statutes. These sources are analysed to derive answers and conclusions based on legal theories and principles, with the goal of suggesting appropriate legal amendments.

The findings of the study are as follows: (1) The prevailing concepts, theories, and laws concerning the protection of victims' rights in criminal cases emphasise providing remedies to victims. (2) Laws in Thailand, Germany, and the United States prioritise the protection of victims' rights. For example, the United States has established the financial prosecution unit to enforce court decisions, funds to assist victims of serious crimes, and a notification system to inform victims before the release of defendants. In Germany, compensation is provided without an upper limit and irrespective of the victims' economic status. (3) In Thailand, post-trial protection of victims' rights includes the Justice Fund, which enforces civil cases related to criminal matters. Compensation payments consider the economic status of the victims. However, current compensation mechanisms do not comprehensively cover serious criminal offenses, and there is an absence of provisions for notifying victims prior to the release of defendants. (4) The study suggests amendments to the Justice Fund Act B.E. 2558, and the Criminal Procedure Code concerning the enforcement of civil cases related to criminal matters. It also recommends expanding the scope of serious criminal offenses under the Compensation for the Injured Persons and Restitution and Expenses for the Accused in Criminal Cases Act of B.E. 2554 and mandating the Department of Corrections to notify victims before releasing defendants. These amendments aim to enhance the effectiveness of the victim protection in line with international standards.

Keywords : Protection of Victims's Rights, Civil Cases Related to Criminal Cases, Justice Fund

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาราช ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และได้สละเวลาอันมีค่าแก่ผู้ศึกษา เพื่อให้คำปรึกษา และแนะนำตลอดจนตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ติดตามการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ อย่างใกล้ชิดตลอดมา ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณสำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานต้นสังกัดที่ให้ทุน การศึกษาระดับปริญญาโทภายในประเทศตลอดหลักสูตร ขอบพระคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สาขา วิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ขอบพระคุณบิดามารดา ครอบครัว เพื่อนนักศึกษา เพื่อนร่วมงาน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้การ สนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา

นางสาวพัชรินทร์ ไสเวช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	7
3. ขอบเขตของการศึกษา	7
4. สมมติฐานของการศึกษา	8
5. วิธีดำเนินการศึกษา	8
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี หลักการและความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ในคดีอาญา	10
1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา	10
1.1 ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา	10
1.2 ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหาย	13
2. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา	15
2.1 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	16
2.2 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามแผนมฤษฎชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)	18
3. หลักการดำเนินคดี	19
3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ	20
3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน	21
3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	21
4. หลักนิติธรรม	22
4.1 หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ	23
4.2 หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง	23

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา ในประเทศไทยและต่างประเทศ	25
1. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายไทย	25
1.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย	28
1.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ	37
1.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม	45
2. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายระหว่างประเทศ	46
2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948)	46
2.2 ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, 1985)	47
2.3 อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้ง ในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 (United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000)	49
3. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	50
3.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย	51
3.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ	54
3.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม	54
4. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา	56
4.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย	56
4.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ	58
4.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม	60
5. เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้นหลังพิจารณาตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ	62
5.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย	65
5.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ	67

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา	69
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้นหลังพิจารณา	70
1. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา	71
2. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ	75
2.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544	76
2.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558	77
3. วิเคราะห์สิทธิของผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ชั้นหลังพิจารณา	79
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	82
1. บทสรุป	82
2. ข้อเสนอแนะ	87
บรรณานุกรม	91
ประวัติผู้ศึกษา	96

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1	
เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้นหลังพิจารณาตามกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ	62

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งถือเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยมาตรา 25 วรรคสี่ ได้บัญญัติว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ มาตรา 27 บัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันและมาตรา ๖๘ กำหนดให้รัฐจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการจัดการจัดหาทนายความให้ ประกอบกับประเทศไทยเป็นภาคีสถิติสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนที่องค์การสหประชาชาติถือเป็นสนธิสัญญาหลักเพื่อเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลก สำหรับกฎหมายภายในประเทศไทย แม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิบางอย่างในการดำเนินคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สิทธิในการร้องทุกข์ และถอนคำร้องทุกข์ สิทธิในการฟ้องคดีอาญาและถอนฟ้องคดีอาญา สิทธิในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการคัดค้านการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ก็เป็นเพียงสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น แต่ยังไม่รวมถึงการชดเชยความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา จนกระทั่งมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ รวมถึงความช่วยเหลือจากรัฐในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผลจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทำให้มีการตรากฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่สำคัญหลายฉบับ ได้แก่ การตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่กำหนดให้รัฐจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 เพิ่มเติมมาตรา 44/1¹ และมาตรา 44/2² ซึ่งให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งเรื่องใหม่อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย โดยยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตน เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา โดยสะดวกยิ่งขึ้นและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป

ผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและควรที่จะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิจากกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาและชั้นหลังพิจารณา ซึ่งผู้เสียหายต้องได้รับการเยียวยาผลแห่งการกระทำความผิดนั้น ผู้เสียหายยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ทำให้ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏแก่ศาลในฐานะพยานในคดี โดยในปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายซึ่งให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายที่เกิดขึ้นในทางแพ่ง อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญานอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43³ ซึ่งเรียกว่า “คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก้ฐานความผิดตามมาตรา 43 โดยยื่นคำร้องเข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก่อนเริ่มสืบพยาน โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไปพร้อมกับการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ศาลพิจารณาคัดสินในประเด็นค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายได้ในคดีอาญาต่อเนื่องกันไป โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม อันจะทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญา

¹ มาตรา 44/1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

² มาตรา 44/2 เมื่อได้รับคำร้องตามมาตรา 44/1 ให้ศาลแจ้งให้จำเลยทราบ หากจำเลยให้การประการใดหรือไม่ประสงค์จะให้การให้ศาลบันทึกไว้ถ้าหากจำเลยประสงค์จะทำคำให้การเป็นหนังสือให้ศาลกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร และเมื่อพนักงานอัยการสืบพยานเสร็จ ศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็น หรือศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไปก่อนแล้วพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่งในภายหลังก็ได้

ถ้าความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง ให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด

³ มาตรา 43 คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกหรือรับขงโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจาก การกระทำผิดคดี เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย

ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยความสะดวกรวดเร็ว และจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา แล้วพบว่า การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 44/1 กรณีศาลมีคำพิพากษาคดีอาญาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย แต่ผู้เสียหายส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการชำระหนี้ตามคำพิพากษา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือหลังการพิจารณา ถึงแม้ว่าศาลยุติธรรมได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติต่อเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ข้อ 12 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งจำเป็นต้องมีการบังคับคดี ให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินการเพื่อบังคับคดีรวมทั้งประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายหรือขอข้อมูลขององค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การยึดอายัดทรัพย์สินของจำเลยหรือบังคับคดีโดยวิธีการอื่น⁴ แต่เป็นเพียงการให้คำแนะนำช่วยเหลือในเบื้องต้นเท่านั้น มิได้มอบหมายให้เจ้าพนักงานที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ดำเนินการ เนื่องจากขั้นตอนในการบังคับคดีมีความยุ่งยาก ซับซ้อน เกินกว่าผู้เสียหายจะสามารถดำเนินการด้วยตนเอง การบังคับคดีค่าเสียหายในส่วนแพ่งผู้เสียหายต้องเป็นผู้รับภาระในการชำระค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีและการขอข้อมูลการสืบทรัพย์สินจากธนาคารมักถูกปฏิเสธการให้ข้อมูล โดยอ้างพระราชบัญญัติข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ว่าเป็นความลับไม่สามารถให้ข้อมูลได้⁵ ส่งผลให้ผู้เสียหายละเลยการบังคับคดีแก่จำเลย ทำให้คดีขาดอายุความ ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดอาญาของจำเลยอย่างแท้จริง และถึงแม้ว่าผู้เสียหายจะสามารถดำเนินการตั้งเรื่องบังคับคดีกับจำเลยได้ แต่จำเลยส่วนมากเป็นผู้ยากจนไม่สามารถชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษาได้ รัฐจึงต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐไม่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ภายหลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก และจำเลยเข้าสู่กระบวนการรับโทษแล้ว เมื่อมีการนำมาตรการทางเลือก

⁴ คำแนะนำประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ.2563. (2563, 6 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนที่ 93 ก. หน้า 318.

⁵ สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. *รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนาระบบการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย*. 2565. หน้า 259.

อื่นแทนโทษจำคุก เช่น การพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งการที่จำเลยได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ อาจไปข่มขู่ผู้เสียหายให้เกิดความหวาดกลัวหรือก่อเหตุซ้ำ ส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายแล้ว ยังมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 หมวด 4 การช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (มาตรา 33 – 35)⁶ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 15 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายตามกฎหมาย และผู้เสียหายยังมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการเยียวยาบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง สอดคล้องกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรฐานสากล เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด และข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และ “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่อ

⁶ มาตรา 33 ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์อย่างเหมาะสมในเรื่องอาหาร ที่พักการรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การส่งกลับไปยังประเทศเดิมหรือภูมิลำเนาของผู้เสียหาย การดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยให้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความแตกต่างทางเพศ อายุ สัญชาติ เชื้อชาติ ประเพณีวัฒนธรรมของผู้เสียหาย การแจ้งสิทธิของผู้เสียหายที่พึงได้รับการคุ้มครองในแต่ละขั้นตอน ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการช่วยเหลือ ตลอดจนขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการช่วยเหลือในแต่ละขั้นตอนและต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อนด้วย

การให้ความช่วยเหลือตามวรรคหนึ่ง อาจจัดให้บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหาย ได้รับการดูแลในสถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี สถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก หรือสถานสงเคราะห์อื่นของรัฐหรือเอกชนก็ได้

มาตรา 34 เพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้เสียหาย ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

มาตรา 35 ในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิและประสงค์ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ให้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายตามที่ได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

อาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, 1985) โดยรับรองสิทธิต่าง ๆ ของผู้เสียหายไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ข้างต้น ถึงแม้จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายให้ได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหาย ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดได้ง่ายขึ้น แต่ผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นผู้ยากจนไม่สามารถชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษาได้⁷ รัฐจึงต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐไม่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸ แต่เนื่องจากงบประมาณที่จะนำมาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายมีอยู่อย่างจำกัด จึงกำหนดประเภทคดีที่สามารถขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ครอบคลุมทุกข้อหาความผิด โดยได้กำหนดไว้ในรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ต้องเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และความผิดฐานบุกรุก ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดของผู้อื่น และผู้เสียหายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้น โดยค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่รัฐกำหนดให้ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรงฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ ฐานพรากเด็กและฐานพรากผู้เยาว์ ซึ่งความผิดดังกล่าวมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสี่ปีขึ้นไป และจำนวนเงินค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายมีจำนวนน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยในการศึกษาคั้งนี้มุ่งศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา ซึ่งมีปัญหาอยู่หลายประการ ดังนี้

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้มีหน่วยงานในการให้ความช่วยเหลือ

⁷ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, และ กมล คำเพ็ญ. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและการชดเชยค่าสินไหมทดแทน. วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์. 4(4), หน้า 95.

⁸ พรพิมล ธรรมเทวี. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากรณีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิตได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. 2561. หน้า 2.

ผู้เสียหายในการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ซึ่งหลังจากศาลมีคำพิพากษาในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหาย ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษากรณีจำเลยไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งการดำเนินการในชั้นบังคับคดีต้องเสียค่าธรรมเนียม โดยผู้เสียหายไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมการบังคับคดีค่าเสียหายในส่วนแพ่ง ซึ่งเป็นภาระแก่ผู้เสียหายทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ หากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายได้ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาร้ายแรง ตามจำนวนเงินในคำพิพากษา โดยความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ ตามพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรงบางฐานความผิด เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับวางเพลิงเผาทรัพย์ มาตรา 217 และ มาตรา 218 ความผิดฐานพรากเด็ก มาตรา 317 และความผิดฐานพรากผู้เยาว์ มาตรา 318 ซึ่งความผิดดังกล่าว เป็นความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นสูงตั้งแต่สี่ปีขึ้นไป แต่เป็นความผิดซึ่งไม่ได้ระบุในรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งไม่สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 โดยกำหนดหลักการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง นอกจากนี้ยังมีปัญหาค่าตอบแทนที่รัฐจ่ายให้แก่ผู้เสียหายในปัจจุบันน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อความเสียหายและค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น

ประการที่สาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม กรณีการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวจำเลยหรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบ และรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทบถึงความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมุ่งศึกษาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

ชั้นหลังพิจารณา การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เหมาะสม ตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา โดยการศึกษากลไกและการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อหรือผู้เสียหายของประเทศไทย ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อหรือผู้เสียหายในชั้นหลังพิจารณา เพื่อกำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อหรือผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ให้สอดคล้องกับหลักสากลและแนวปฏิบัติที่ดีของต่างประเทศ เพื่อนำมาแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในประเทศไทย เพื่อสร้างความเป็นธรรม และเป็นการอำนวยความสะดวกที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา
- 2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นหลังพิจารณาของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา
- 2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา
- 2.4 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

3. ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาปัญหาในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มาตรการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายไทย ปัญหาสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 และปัญหาสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งศึกษากระบวนการชั้นหลังพิจารณา รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมาย

ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาประเทศไทย กับต่างประเทศ ให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

4. สมมติฐานของการศึกษา

การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นบังคับคดี กรณีที่จำเลยไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษา ควรมีหน่วยงานให้ความช่วยเหลือเพื่อดำเนินการบังคับคดีกับจำเลย ซึ่งจะช่วยเหลือผู้เสียหายให้ได้รับการชดเชยค่าเสียหายตามคำพิพากษาได้โดยสะดวก และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป ซึ่งหากจำเลยมีฐานะยากจนไม่มีสินทรัพย์ให้ยึดเพื่อขายทอดตลาด ผู้เสียหายก็จะไม่ได้รับการชดเชยความเสียหายเลย ซึ่งในชั้นพิจารณาหากศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติกของจำเลย โดยให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษาภายในระยะเวลาคุ้มครองประพฤติก หากจำเลยไม่ชดเชยค่าเสียหายตามเงื่อนไข ให้ผู้เสียหายแถลงต่อศาลเพื่อยกคดีขึ้นพิจารณาลงโทษจำเลยตามกฎหมายต่อไป น่าจะเป็นหลักประกันได้ว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาของศาล จำเลยจะพยายามขวนขวายหาเงินมาชำระให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษา เพื่อไม่ให้ตนเองถูกลงโทษจำคุก และหากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ รัฐก็ต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามแนวคิดรัฐสวัสดิการ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นความเสมอภาคทางด้านความยุติธรรมของรัฐได้ดียิ่งขึ้น รัฐจึงมีหน้าที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม

5. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าอิสระเป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์ (Legal Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือหรือเอกสารที่เป็นภาษาไทย รวมถึงการหาข้อมูลทางเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายและเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนศึกษาดำรงกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา พระราชบัญญัติ รวมทั้งตำราและหลักกฎหมายของต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์หาคำตอบและข้อสรุป ภายใต้หลักทฤษฎีและหลักกฎหมาย เสนอแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสม

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา
- 6.2 ทำให้ทราบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นหลังพิจารณาของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา
- 6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา
- 6.4 ทำให้มีทราบข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี หลักการและความเป็นมาเกี่ยวกับ การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา

1.1 ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา “เหยื่ออาชญากรรม” หรือผู้เสียหายในทางอาญา (victim of Crime) คำว่า “เหยื่อ” (Victim) เป็นคำที่มาจากภาษาละติน คำว่า Victima เป็นคำที่ใช้อธิบายถึงสัตว์ที่ใช้เป็นเครื่องหมายในการบูชาซึ่งเป็นที่พิธีกรรมทางศาสนา โดยนักอาชญาวิทยาให้ความหมายของ “เหยื่อ” หมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินจากการประกอบอาชญากรรมหรือกระทำผิดทางอาญา ความหมายนี้ครอบคลุมถึงผู้เสียหายและบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบด้วย ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่เหยื่ออาจไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้⁹

ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. 1985 ให้ความหมาย “ผู้เสียหายจากอาชญากรรม” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าในด้านการบาดเจ็บทางร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทรมานทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำ ซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญาหรือกฎหมายที่บัญญัติให้ใช้อำนาจหน้าที่ โดยมีขอบเป็นความผิดทางอาญาอันเป็นกฎหมายของประเทศสมาชิกนั้น ๆ และยังหมายถึง ครอบครัว หรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายให้พ้นจากอันตราย หรือเข้าป้องกันการกระทำร้ายนั้น

Stephen Schafer นักอาชญาวิทยา อธิบายความหมายของคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” หมายถึง บุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากความเปราะบางทางสังคม หรือการประกอบอาชญากรรมและไม่มีอาชญากรรมใดที่ปราศจาก “เหยื่ออาชญากรรม”

⁹ Andrew Nash, "Victims by definition," Washington University Law Review 1419, 85 (6), pp. 1419-1422 (2008). อังโน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย (ดุขุภินันท์ ดุขุภินันท์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. 2556. หน้า 25.

Black's Law Dictionary อธิบายความหมายของคำว่า "เหยื่อ" หมายถึง บุคคลที่ถูกทำร้ายจากการกระทำผิดทางอาญา เป็นเป้าหมายการโจมตี (Victim : Person harmed by criminal acts, attack target.)¹⁰

The American Heritage Dictionary อธิบายความหมายของคำว่า “เหยื่อ” มีความหมาย 4 ประการ คือ ¹¹

- 1) ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือถูกฆ่าจากอาชญากรรมหรือการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น เหยื่อของการปล้น
- 2) สิ่งมีชีวิตที่ถูกฆ่าและถวายเป็นเครื่องบูชาในระหว่างพิธีกรรมทางศาสนา
- 3) ผู้ที่ถูกทำร้ายหรือถูกบังคับให้ทนทุกข์ทรมานภายใต้สถานการณ์ เช่น เหยื่อของสงคราม เหยื่อของการระบอบ เหยื่อของความยากจน
- 4) คนที่ถูกหลอกลวง หรือฉวยประโยชน์ เหยื่อของการหลอกลวง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายความหมายของคำว่า “เหยื่อ” หมายถึง อาหารที่ใช้ล่อสัตว์ เครื่องล่อ ตัวรับเคราะห์ เช่น เหยื่อกระสุน¹²

ผู้เสียหาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 หมายถึง “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตามที่กฎหมายกำหนด”

ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หมายถึง "บุคคล ผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการทำความผิดทางอาญาฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6

¹⁰ Black's Law Dictionary Free 2nd Ed. February 20, 2024. Retrieved from <https://thelawdictionary.org/?s=Victim>

THE AMERICAN HERITAGE DICTIONARY. February 21, 2024. Retrieved from <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=Victim>

¹¹ Victim (n.)

1. One who is harmed or killed by another, especially by someone committing a criminal or unlawful act: a victim of a mugging.
2. A living creature slain and offered as a sacrifice during a religious rite.
3. One who is harmed by or made to suffer under a circumstance or condition: victims of war; victims of an epidemic; victims of poverty.
4. A person who is tricked, swindled, or taken advantage of: the victim of a cruel hoax.

¹² สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2544. 21 กุมภาพันธ์ 2567 สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.

ผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 หมายถึง “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น”

ผู้เสียหายในคดีอาญาแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

ผู้เสียหายโดยตรง โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

- 1) มีการกระทำความผิดทางอาญาฐานใดฐานหนึ่งขึ้น
- 2) เป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น
- 3) ไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดนั้น หรือเกี่ยวข้องพัวพันกับการกระทำความผิดนั้น

ผู้เสียหายโดยปริยาย หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

1) การจัดการแทนโดยต้องได้รับอนุญาต (มาตรา 4) สามีมีสสิทธิต้องทุกข์หรือฟ้องแทนภริยาโดยทั่วไปเมื่อได้รับอนุญาตชัดแจ้งจากภริยา ซึ่งแตกต่างกับกรณีภริยาถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ (มาตรา 5 (2)) กรณีเช่นนี้สามิดำเนินการได้โดยผลของกฎหมายแต่หญิงมีสามีซึ่งเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากสามี (มาตรา 4 วรรคแรก) การเป็นสามีภริยาในที่นี้ หมายถึง สามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายและถ้าเป็นความผิดต่อสามีภริยา ไม่มีอำนาจจัดการแทนตามหลักนี้

2) การจัดการแทนโดยไม่ต้องรับมอบอำนาจ (มาตรา 5) บุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 5 นี้ ได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรม ได้แก่ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองผู้เยาว์ต้องเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมโดยถูกต้องตามกฎหมายกับผู้อนุบาล บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล

3) การจัดการแทนโดยต้องได้รับการแต่งตั้งจากศาล (มาตรา 6) เรียกว่าผู้แทนเฉพาะคดี ซึ่งมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงเฉพาะคดีที่ตนได้รับการแต่งตั้งเท่านั้น โดยศาลจะทำการไต่สวนก่อน แล้วจึงตั้งผู้ร้องนั้นหรือบุคคลอื่นที่ยินยอมตามที่เห็นเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “เหยื่อ” มีความแตกต่างจากคำว่า “ผู้เสียหาย” กล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมจะพิจารณาตามความเป็นจริงหรือตามพยานหลักฐาน ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการก่ออาชญากรรม แม้ว่าตัวผู้ที่ได้รับความเสียหายจะมีส่วนในการกระทำความผิดก็ตามและรวมถึงสมาชิกครอบครัว หรือบุคคลที่ต้องพึ่งพาผู้ที่ได้รับความเสียหาย และผู้ที่ต้องทุกข์ทรมานจากการเข้าช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเสียหาย หรือเข้าป้องกันผู้อื่นไม่ให้อันตราย ดังนั้นแม้เหยื่อจะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด แต่ในทางอาชญาวิทยายังคงถือว่าบุคคลนั้นเป็นเหยื่ออาชญากรรม ส่วนผู้เสียหายนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ต้องเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย หรือ ผู้เสียหายโดยนิตินัยเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หากบุคคลใดมีส่วนร่วม

ในการกระทำความผิดนั้นหรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดนั้นหรือเกี่ยวข้องพัวพันกับการกระทำความผิดนั้น บุคคลนั้นย่อมมีอาจเป็นผู้เสียหาย และไม่มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และไม่สามารถขอรับความคุ้มครองตามกฎหมายอื่น ๆ จากรัฐ¹³ “เหยื่ออาชญากรรม” จึงมีความหมายกว้างกว่าคำว่าผู้เสียหาย แต่หากใช้เกณฑ์อำนาจในการดำเนินคดีแทน เหยื่ออาชญากรรมนั้นไม่มีกฎหมายให้อำนาจผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหยื่อดำเนินการฟ้องคดีแทนได้ แม้เหยื่อจะบาดเจ็บจนไม่สามารถฟ้องร้องได้เองก็ตาม ส่วนผู้เสียหายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสามารถดำเนินการฟ้องคดีแทนได้¹⁴

1.2 ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหาย

ทฤษฎีการตกเป็นผู้เสียหาย Hans Von Henting นักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียง ได้อธิบายถึงเหยื่ออาชญากรรม เปรียบเทียบข้างป็นเป็นอาชญากร อาชญากรเป็นเหมือนนักล่าเหยื่อ และเหยื่อเหมือนผู้ถูกล่า นักเหยื่อวิทยาผู้บุกเบิกอีกท่านคือ Stephen Schafer ได้ศึกษาตัวเหยื่อและได้เสนอแนวคิดว่ายั่วหรือกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม สามารถแบ่งทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ออกเป็น 3 ทฤษฎี ดังนี้¹⁵

ทฤษฎีที่ 1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation)

ตามทฤษฎีนี้ เหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตนเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บหรือเสียชีวิตได้ เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาจใช้คำขู่ คำทำร้าย ยั่วยุ หรือเริ่มต้นในการทำร้ายก่อนก็ได้ หรือเกิดจากการอยู่เฉยของเหยื่อซึ่งเหยื่อเองอาจไม่รู้ตัวว่าบุคลิกภาพส่วนตัวของเขากลายเป็นการ ช่มชู้ หรือยั่วยุอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การแข่งขันสมัครงาน การเลื่อนตำแหน่งงาน เรื่องความรัก และบางครั้งเหยื่ออาจไม่เคยพบกับผู้กระทำเลย ผู้กระทำจะทำร้ายเหยื่อเมื่อรู้สึกว่าเขาจะแพ้แก่เหยื่อ

¹³ ภัทรวรรณ ทองใหญ่ และธีรนิติ เทพสุเมธานนท์. มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย: การจัดทำค่าแกลงเกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม. *วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 40(1), 1-25. หน้า 7-8.

¹⁴ ธวัชชัย สุวรรณพานิชและคณะ. *แนวทางพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.). กรุงเทพมหานคร. 2562. หน้า ๕.

¹⁵ ศุภกิจ เจริญเวช. *การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เสียหายที่ได้รับการช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. 2544. หน้า 15-17.

ทั้งนี้ ตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) ทฤษฎีนี้เห็นว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตัวเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บ หรือถึงแก่ความตาย โดยอาจมีพฤติกรรมที่แสดงออก (Active Precipitation) หรือการอยู่เฉย (Passive Precipitation) ก็ได้

พฤติกรรมที่แสดงออก เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาจใช้คำขู่ ทำร้าย ผู้ช่วยหรือเป็นผู้เริ่มต้นในการทำร้ายก่อนก็ได้ ซึ่งเรียกว่า อาชญากรรมที่เหยื่อมีส่วนร่วมหรือ "Victim-Precipitation Crime" โดย Marvin Wolfgang (1958) ได้ศึกษาการฆาตกรรมของอาชญากร

ในปี 1971 Menachem Amir ศึกษาการข่มขืน และสรุปว่า ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมักจะมีความสัมพันธ์กับผู้ข่มขืน เช่น การข่มขืนของคู่กัด (Date Rape) แสดงให้เห็นว่าทั้งชายและหญิงสมัครใจไปเที่ยวด้วยกัน แต่ยังขาดความสนิทสนม เมื่อสถานการณ์เลยเถิดจึงกลายเป็นการข่มขืน

พฤติกรรมการอยู่เฉย (Passive Precipitation) ซึ่งพฤติกรรมแบบนี้ แม้แต่ตัวเหยื่อเองก็อาจไม่รู้ว่าจะกลายเป็นการ ข่มขู่ หรือช่วยอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น กรณีการแข่งขันสมัครงาน การเลื่อนตำแหน่งงาน หรือเรื่องความรัก เป็นต้น บางครั้งตัวเหยื่อเองอาจไม่เคยพบกับผู้กระทำ (Attacker) เลย ผู้กระทำจะทำร้ายเหยื่อ เมื่อตัวเขารู้สึกว่าจะแพ้แก่เหยื่อ

เหยื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อย คือ กลุ่มที่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกกลัวไม่ปลอดภัย ทำลายชื่อเสียง เกียรติยศ สถานะ รวมถึงเศรษฐกิจความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของผู้กระทำ ที่เรียกว่า “อาชญากรรมแห่งความเกลียด” (Hate Crime) ตัวอย่าง กรณีผู้ลี้ภัยที่อพยพไปอยู่ในชุมชนในสหรัฐอเมริกา ทำให้คนสหรัฐอเมริกา รู้สึกว่าถูกแข่งขัน ในเรื่องของการแย่งงาน ความมั่นคงในชีวิต ความเป็นอยู่เดิม ๆ เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดความเกลียดกลัว กลุ่มผู้ลี้ภัยจึงตกเป็นเป้า หรือเป็นเหยื่อให้ถูกกระทำ

ทฤษฎีที่ 2 ทฤษฎีรูปแบบของวิถีชีวิต (Live Style Theory)

รูปแบบของวิถีชีวิตหรือรูปแบบการดำเนินชีวิต (Live Style) คือ วิถีที่คนมีชีวิตอยู่ (How One Live) หมายถึง รูปแบบที่คนเราใช้ชีวิต ใช้เวลาซึ่งมีหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ลักษณะเฉพาะของแต่ละคน และสถานการณ์แวดล้อมที่มีความแตกต่างกัน

รูปแบบการดำเนินชีวิต เป็นตัวสะท้อนความสนใจ ความคิดเห็น และลักษณะการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตได้รับอิทธิพลมาจากหลายปัจจัย อันได้แก่ กลุ่มเพื่อน ครอบครัว บุคคลสำคัญในชีวิต และจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ โดยแต่ละบุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง ดังนั้น ถ้าสามารถรู้ถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลใดก็มีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลนั้นได้

นักอาชญาวิทยา ชื่อ Gary Sensen and David Brownfield เชื่อว่ารูปแบบของการดำเนินวิถีชีวิตของคนทำให้คนนั้นตกเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้ อ้างจากข้อมูลสถิติ แสดงว่า สาเหตุการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเกิดจากการอยู่เป็นโสด การคบกับชายหนุ่มไปเที่ยว

ตามสวนสาธารณะยามวิกาล และการอาศัยอยู่แถบชานเมือง การหลีกเลี่ยงความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อ อาจทำได้โดยการอยู่บ้านในเวลากลางคืน การพกอาศัยในตัวเมือง การไม่ไปเที่ยวตามที่สาธารณะ และการมีคู່ครอง

ทฤษฎีที่ 3 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)

Lawrence Cohen and Marcus Felson ได้วิจัยเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของคน พบว่า กิจวัตรประจำวันของคนสามารถทำให้คนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ จากแนวความคิดที่ว่า คนจำนวนมากฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่น ๆ ซึ่งการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล ทำให้เกิด

- 1) เป้าหมายที่เหมาะสม เช่น บ้านที่มีทรัพย์สินอยู่พร้อม
- 2) การขาดการดูแลของผู้เฝ้า เช่น ปราศจากคนเฝ้าบ้าน ตำรวจสายตรวจ เจ้าของบ้านเพื่อนบ้านญาติ

ดังนั้น เมื่อปัจจัยดังกล่าวข้างต้นปรากฏว่า อาชญากรรมประเภทล่าเหยื่อจะออก แสวงหาเป้าหมายของตัวเองทันที

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาทฤษฎีการตกเป็นผู้เสียหายดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า ในการตกเป็นผู้เสียหายในบางครั้งนั้น อาจเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็ได้ โดยการที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอาจใช้คำขู่ ทำร้าย ยั่วยุ หรือเริ่มในการทำร้ายก่อน และในบางครั้งผู้ก่ออาชญากรรมหรือผู้กระทำความผิด จะลงมือกระทำความผิดโดยใช้วิธีสังเกต วิถีชีวิต การดำรงชีวิตของเหยื่อ เมื่อสบโอกาสก็จะกระทำความผิดทันที

2. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำละเมิด ต่อกฎหมายของบุคคลอื่น กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำผิด ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจปรากฏในลักษณะความเสียหายทางร่างกาย ความเสียหายทางจิตใจความเสียหายทางทรัพย์สิน หรือความเสียหายด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจประเมินค่าได้ ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น จึงต้องรับผิดชอบในการกระทำความผิด และหากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ รัฐก็ต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามแนวคิดรัฐสวัสดิการ ซึ่งถือว่าเป็นความจำเป็นที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมในฐานะที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาร้ายแรง หากรัฐ

ไม่ยื่นมือเข้าช่วยเหลือผู้เสียหายจะต้องทนทุกข์ทรมานจากผลกระทบที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น ดังนั้น รัฐมีหน้าที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมนั้น ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญ คือ

1) รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม หากรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ จึงสมควรรับผิดชอบ

2) รัฐสมควรให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม

ลักษณะของการให้ความช่วยเหลือตามแนวคิดรัฐสวัสดิการ เป็นการช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยไม่คิดมูลค่า ถือเป็นลักษณะของการช่วยเหลือพลเมืองของรัฐประการหนึ่ง เช่นเดียวกับการประกันสังคม ทำให้ประชาชนเห็นความเสมอภาคทางด้านความยุติธรรมของรัฐได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรมในการป้องกันอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อทดแทนกับการได้สิทธิในการได้รับการทดแทนความเสียหาย¹⁶

2.1 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามบทบัญญัติ มาตรา 245¹⁷ และมาตรา 246¹⁸ เป็นที่มาของการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 เพื่อรองรับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ต่อมาประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ยังมีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครอง ค่าตอบแทน และความช่วยเหลือที่จำเป็น

¹⁶ สิริพันธ์ พลรบ. เหยื่ออาชญากรรมและผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา. ใน *กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาขั้นสูง*. หน้าที่ 14, ปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2561. หน้า 8

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

¹⁷ มาตรา 245 บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็น และสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

¹⁸ มาตรา 246 บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

และเหมาะสมจากรัฐ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 40 (5)¹⁹ และในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังมีบทบัญญัติให้การรับรองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล²⁰ ตามบทบัญญัติมาตรา 25 “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้าม หรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรานั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” และยังมีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามมาตรา 25 วรรคสอง “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” มาตรา 25 วรรคสาม “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”²¹

มาตรา 27 บัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 68 กำหนดให้รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

สิทธิจึงเป็นสิ่งที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งใครจะละเมิดมิได้ หรือใช้อำนาจ ตามอำเภอใจ แต่ทั้งนี้การใช้สิทธิต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองตาม หลักนิติธรรม และหลักสิทธิมนุษยชน

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองเสมอกัน

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคสองและวรรคสาม

2.2 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามแผนมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)²²

แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อในกระบวนการยุติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา ได้รับการช่วยเหลืออย่างเท่าเทียม เป็นธรรม สอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมทั้งประชาชนที่ตกเป็นเหยื่อในคดีอาญาได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก ท้าถึง รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานศาลยุติธรรม และสำนักงานอัยการสูงสุด โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) รัฐควรส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามหลักปรัชญากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีการสร้างความเข้าใจและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้เสียหายและผู้กระทำผิดและลดประมาณคดีที่จะขึ้นศาลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักการผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง (victim-centered approach) ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีการส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยและการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักปรัชญากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2) ควรทบทวนปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา อาทิ การขยายการช่วยเหลือจำเลยที่เป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ศาลตัดสินยกฟ้อง จากเดิมช่วยเหลือเยียวยาเฉพาะชั้นพิจารณาคดี โดยให้แก้ไขเพิ่มเติมการช่วยเหลือเยียวยาผู้ต้องหาตั้งแต่ชั้นที่ถูกกล่าวหาและถูกจับโดยพนักงานสอบสวน แต่ยังไม่ยื่นฟ้องและต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้กระทำผิดจริง พิจารณาทบทวนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายเพื่อขยายเวลาอายุความการขอรับการเยียวยาออกไป โดยพิจารณากำหนดระยะเวลาให้มีความเหมาะสม รวมทั้งควรมีกลไกให้ผู้กระทำผิด มีการชำระเงินเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายครบจำนวนตามคำสั่งศาล โดยมีการศึกษาและทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหาย

3) รัฐควรพิจารณาพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของระบบการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายแบบสหวิชาชีพและบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเยียวยาผู้เสียหายจำเลยในคดีอาญาสร้างการรับรู้เรื่องสิทธิผู้เสียหายให้สังคมรับทราบในวงกว้าง รวมทั้งการอำนวย

²²กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. แผนมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570). หน้า 110-112. 20 มีนาคม 2567. สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/nationalhumanrightsplan5.pdf>.

ความสะดวกรต่าง ๆ เช่นการลดขั้นตอน การลดการยื่นเอกสารประกอบต่าง ๆ เพิ่มช่องทางการยื่นคำขอรับการเยียวยา โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) มีมาตรการหรือแนวทางลดขั้นตอนในการยื่นคำขอและเอกสารประกอบการยื่นคำขอรับการเยียวยาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2) เพิ่มช่องทางการยื่นคำขอรับการเยียวยาและช่องทางการรับทราบสิทธิของผู้เสียหาย

(3) ประชาชนได้รับทราบถึงการช่วยเหลือเยียวยา ผู้เสียหาย และเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งจำเลยที่ศาลตัดสินว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อย่างกว้างขวาง และสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันผ่านช่องทางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ช่องทางต่าง ๆ ที่มีเพิ่มขึ้นและเข้าถึงการรับรู้ได้ง่ายขึ้น

4) รัฐควรสร้างมาตรการกลไกหรือกระบวนการในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายใต้การเคารพสิทธิมนุษยชน เพื่อให้แน่ใจว่าเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติตามขั้นตอนการดูแลผู้เสียหายโดยคำนึงถึงบาดแผลทางใจขณะสัมภาษณ์ผู้ที่อาจเป็นผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย การดูแลทางจิตใจ ตลอดจนกำหนดนโยบายการให้บริการผู้เสียหายที่เหมือนกันในสถานพักพิงทุกแห่ง และมีการดูแลที่เหมาะสมกับเพศสภาพของผู้เสียหาย กำหนดให้มีระบบช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหาย จากการค้ามนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย 4 และการบำบัดฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจในลักษณะของทีมสหวิชาชีพ นอกจากนี้ยังมีกลไกในระดับต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

3. หลักการดำเนินคดี

หลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะสัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย เดิมการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด มีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน โดยเอกชนผู้ได้รับความเสียหายต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายตอบแทน ซึ่งมีลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน ไม่มีการแบ่งแยกสิทธิฟ้องคดีอาญาออกจากสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองคนโดยมีคนกลางเป็นผู้ชี้ขาด รูปแบบการดำเนินคดีอาญากับการดำเนินคดีแพ่งจะไม่แตกต่างกัน การดำเนินคดีอาญาแบบเดิมจึงปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง

และขึ้นอยู่กับผู้เสียหายเป็นสำคัญ เรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากคดีอาญานอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายแล้วยังส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมด้วย ซึ่งประชาชนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด ดังนั้นประชาชนทั่วไปจึงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ตามหลักการที่ว่าบุคคลใดจะฟ้องคดีอาญาก็ได้²³

หลักการดำเนินคดีแพ่งและหลักการดำเนินคดีอาญา มีข้อแตกต่างในเรื่องการดำเนินคดีหลายประการ ตั้งแต่หลักการ ภารกิจของการดำเนินคดี สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องร้องขอเขตความรับผิดชอบ หลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐาน จึงทำให้มีการแยกศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งออกจากกัน แต่ถึงแม้จะมีข้อแตกต่างกันในหลายประการ แต่การกระทำความผิดทางอาญาบางฐานความผิด อาจก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ซึ่งเรียกว่า “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”²⁴

3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Offizialklage หรือ Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เป็นแนวคิดทางอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian) ถือว่าการคุ้มครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐจึงมีหน้าที่ต้องป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดอาญานั้น เพราะความผิดอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ และผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง เนื่องจากในหลักนี้เห็นว่า ผู้เสียหายไม่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ แต่เป็นหน้าที่ของรัฐในการอำนวยความยุติธรรมโดยเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญา คือพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตามแม้ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ก็ยังมีการอนุญาตให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จำกัดไว้เฉพาะความผิดบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เอกชนหรือผู้เสียหายฟ้องคดีได้

นักกฎหมายซีวิลลอว์เห็นว่าธรรมชาติของคดีอาญานั้นแตกต่างจากคดีแพ่งจากมุมมองที่ว่าเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาแผ่นดินเกิดขึ้น ย่อมมีส่วนที่ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวมอยู่ด้วย ซึ่งซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesar Beccar) ได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น มิได้เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย

²³ สถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย. หน้า 16.

²⁴ นิธิพัฒน์ เรื่องวิวัฒน์โรจน์. การยื่นคำร้องขอบังคับใช้คำสั่งใหม่ทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ. 2552. หน้า 7.

เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนที่กระทบต่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม โดยที่การกระทำความผิดอาญานั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมยิ่งกว่าความเสียหายของเอกชน” นักกฎหมายซีวิลลอว์จึงเห็นว่าวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาและลงโทษผู้กระทำความผิดแท้จริงแล้วจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก การดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะความผิดอาญาแผ่นดินจึงไม่ควรขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย หากรัฐไม่อาจทำให้ความจริงในเนื้อหาของเรื่องราวที่มีการกล่าวหาว่าเป็นความผิดปรากฏขึ้นในระดับของการค้นหาความจริงแท้ ก็อาจนำไปสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์ หรือการไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ และสำคัญต่อการที่รัฐจะทำให้สังคมเชื่อถือในคำพิพากษา นอกจากนี้การไม่ทราบความจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกต้อง ยังทำให้ผู้กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะกลับมาทำให้สังคมไม่สงบเรียบร้อยซ้ำอีก เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ดังนั้น หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจึงต้องใช้ควบคู่ไปกับหลักตรวจสอบ (Examination Principle) ซึ่งสำคัญต่อการทำภารกิจในการดำเนินคดีอาญาของรัฐให้ลุล่วง โดยที่การค้นหาความจริงจะต้องไม่ใช่ลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ปรับกับคู่ปรับกับผู้ต้องหาในคดี การค้นหาความจริงตามหลักตรวจสอบจึงเกี่ยวพันกันโดยตรงกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ²⁵

3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เป็นหลักการดำเนินคดีที่ถือว่าประชาชนทุกคนต่างมีความรับผิดชอบในการรักษาความสงบสุขของสังคม ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงว่า บุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ตามแนวคิดที่ว่า การกระทำความผิดอาญาไม่ได้กระทบต่อผู้เสียหายคนเดียวเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย การควบคุมอาชญากรรมจึงเป็นหน้าที่ของประชาชน เมื่อประชาชนคนหนึ่งฟ้องคดีอาญากับประชาชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้องก็มีสถานะเท่าเทียมกัน การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความ

3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมที่ยังมิได้แยกกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้นั้นกับผู้กระทำความผิดเท่านั้น เป็นเรื่อง การต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชน กฎหมายในยุคนี้จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อวางระเบียบในการจัดการกับข้อขัดแย้งระหว่างฝ่ายผู้เสียหายกับฝ่ายผู้กระทำความผิด โดยศาลจะทำหน้าที่เป็นกลางในการ

²⁵ ชัชชัย ยุระพันธ์. หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี. วารสารวิชาการนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 10(12), 91-107. หน้า 95.

ตัดสินความถูกต้อง และบังคับให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของฝ่ายผู้เสียหายเท่านั้น ฝ่ายผู้เสียหายมีหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานมาฟ้องร้องต่อศาลด้วยตนเอง และบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีจุดบกพร่องคือ ฝ่ายผู้เสียหายมักจะคำนึงถึงแต่เฉพาะความเสียหายของตนเองเท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบของสังคม ดังนั้น เมื่อฝ่ายผู้เสียหายได้รับคดีใช้ความเสียหายในส่วนของตนเองแล้วย่อมจะไม่ตั้งใจดำเนินการกับผู้กระทำผิดอีก

ปัจจุบันมีหลายประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ในแง่การป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานอัยการและช่วยถ่วงดุลการใช้อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ทั้งรัฐและผู้เสียหายจึงมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายจะให้อำนาจดำเนินคดีแก่รัฐหรือผู้เสียหายเป็นหลัก บางประเทศอาจให้อำนาจดำเนินคดีแก่รัฐเป็นหลัก บางประเทศอาจให้อำนาจดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายเป็นหลัก เนื่องจากการกระทำผิดอาญาส่งผลกระทบต่อส่วนได้เสียของผู้เสียหายและสังคม ซึ่งหากพิจารณาจากผลกระทบที่เกิดจากการกระทำผิดอาญาแล้วพบว่า ความผิดอาญานั้นร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก จึงให้รัฐเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา หากความผิดอาญานั้นทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก แต่กลับไม่ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อสังคม ก็ให้ผู้เสียหายเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญานั้น²⁶ โดยที่ประเทศไทยมีการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้อย่างกว้างขวางเมื่อเทียบกับต่างประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ด้วยกัน การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจึงเป็นการผสมระหว่างหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหาย โดยใช้ทั้งสองแนวทางแบบควบคู่กันไป

4. หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายกระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม” โดยอาจจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ

²⁶ สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย. หน้า 16.

4.1 หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ²⁷ หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกกล่าวละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ” ได้แก่

- 1) หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
- 2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หมายถึง กฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับโดยเสมอภาคกัน ไม่สามารถใช้บังคับกับเฉพาะคนบางคน หรือ กรณีบางกรณีโดยเฉพาะเจาะจงได้ เพราะกฎหมายจะต้องเป็นการวางกฎเกณฑ์กติกาสำหรับสังคมโดยทั่วไป จึงจำเป็นต้องให้กฎหมายใช้บังคับเป็นการทั่วไป ซึ่งหลักในข้อนี้มีไว้เพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจออกกฎหมายมุ่งหมายกลับแก้มั่ง หรือลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง อันจะทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ
- 3) กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
- 4) กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
- 5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี
- 6) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ
- 7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

4.2 หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง²⁸ หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะไม่มีลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดี หรือขาดตกบกพร่องไปบ้างก็ตาม กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดสาระสำคัญของหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง ได้แก่

- 1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- 2) กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
- 3) กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล

²⁷ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. *หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: พี เอส พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์. 2557. หน้า 1-3.

²⁸ *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 8.

- 4) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- 5) กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน
- 6) กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม
- 7) กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้
- 8) กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล
- 9) กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
- 10) กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย
- 11) กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใส และตรวจสอบได้
- 12) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์
- 13) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก ไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- 14) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- 15) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดี ต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่
- 16) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดี ต้องซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักคุณธรรม เมตตาธรรม และสันติธรรม²⁹
- “หลักนิติธรรม” เปรียบได้กับธรรมะของกฎหมาย คือกฎที่จะสร้างความมั่นใจกับประชาชนได้ว่ากฎหมายและการบังคับใช้จะเป็นไปเพื่อสังคมโดยรวม กฎหมายที่จะเป็นประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นต้องเป็นกฎหมายที่ดี มีความเป็นธรรม มีที่มาจากกระบวนการที่ประชาชนยอมรับมีการบังคับใช้อย่างเสมอภาค ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเสมอกันทั้งคน ออกกฎหมายและคนมีอำนาจ การบังคับใช้ต้องมีประสิทธิภาพ ไม่กระทบสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง เกินสมควร เปิดโอกาสให้คนเข้าถึงความยุติธรรมได้เสมอภาค ผู้มีส่วนใช้ดุลพินิจในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นอิสระ เทียงธรรม และตรวจสอบได้ เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้หลักนิติธรรมสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้

²⁹เรื่องเดียวกัน. หน้า 8-9.

บทที่ 3

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้นหลังพิจารณาในประเทศไทยและต่างประเทศ

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา ในหลายประเทศกำหนดเป็นกฎหมายใช้บังคับภายใต้กรอบองค์การสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายไว้เป็นหลักสากลให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในสังคม ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในที่นี้จะทำการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ และสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยเปรียบเทียบกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเนื่องจากเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) เหมือนกับประเทศไทย และสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งทั้งสองประเทศเป็นประเทศที่มีระบบการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่น่าสนใจ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับของประเทศไทยเพื่อหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุงกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายชั้นหลังพิจารณาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

1. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายไทย

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐเป็นหลัก แต่การดำเนินคดีโดยรัฐทำควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้วางหลักให้ทั้งพนักงานอัยการ และผู้เสียหายต่างเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา นอกจากนี้ในคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีก็ได้ และในทางกลับกันในคดีอาญาที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัว

ซึ่งยื่นฟ้องโดยผู้เสียหาย พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้เช่นกัน

ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินคดีอาญา แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีในศาลเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ก็จะมีการเริ่มดำเนินคดีเกิดขึ้น โดยแยกเป็น การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร และการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการและผู้เสียหาย มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ซึ่งผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาเองได้ เฉพาะคดีอาญาแผ่นดินที่มีผู้เสียหายและคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น

(1) การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร เริ่มจากเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายเริ่มต้นด้วยการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน จากนั้นจะจัดทำบันทึกคำร้องทุกข์แล้วพนักงานสอบสวนก็จะเริ่มทำการสอบสวนและสรุปสำนวนเสนออัยการเพื่อส่งคดี นำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีในศาลต่อไป ผู้เสียหายอาจเลือกฟ้องคดีเอง กรณีฟ้องคดีเองนั้น ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งทนายความเพื่อให้ดำเนินการร่างคำฟ้องและฟ้องคดีต่อศาลได้โดยตรง ขั้นตอนต่อจากนั้นก็จะเป็นกระบวนการดำเนินคดีในชั้นศาลต่อไป

(2) การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ คดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว และคดีอาญาแผ่นดิน

คดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง ยักยอก หรือหมิ่นประมาท รัฐไม่สามารถเริ่มคดีได้เอง การเริ่มดำเนินคดีจะต้องมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหายก่อน จากนั้นพนักงานสอบสวนจึงจะมีอำนาจสอบสวน และอัยการจึงจะมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล

คดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน รัฐสามารถดำเนินคดีได้เองโดยลำพัง ไม่ว่าจะมีการร้องทุกข์ กล่าวโทษ จากบุคคลใดหรือไม่ก็ตาม โดยพนักงานสอบสวนสามารถเริ่มทำการสอบสวนได้เอง โดยอาศัยอำนาจจากบทบัญญัติ มาตรา 121 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2) ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องคดีอาญา โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) พนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนในคดีนั้นมาก่อนซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ ศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน โดยศาลสามารถประทับฟ้องได้เลย โดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญาในศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และต้องให้จำเลยทราบข้อความที่ถูกฟ้อง จากนั้นจึงจะถามค่าให้การจำเลย ซึ่งเป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน

สิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ไม่ว่าจำเลยประสงค์ที่จะมีหรือไม่ก็ตาม ศาลจะข้ามขั้นตอนไปถามคำให้การเลยไม่ได้และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกแต่ไม่ถึงประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณา ศาลต้องถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ หากไม่มีและต้องการทนายความ ศาลจะต้องตั้งทนายความให้เสมอ โดยไม่พิจารณาฐานะของจำเลยว่ายากจนหรือไม่ ต่อมาศาลจะเริ่มต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยการกำหนดวันนัดสืบพยาน และทำการสืบพยานหลักฐานต่อไป โดยโจทก์ก็ต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบ ส่วนจำเลยก็นำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อมา เมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลก็จะทำคำพิพากษาคดีต่อไป

(2) ผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายจะฟ้องคดีได้ต้องเป็นผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) โดยผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีฟ้องคดีอาญาต่อศาล ซึ่งเป็นการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งรัฐในการดำเนินคดีอาญาให้ โดยผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นได้เลย โดยไม่ต้องมีการสอบสวนของตำรวจ แต่การดำเนินคดีอาญาโดยราษฎร ศาลจะประทับรับฟ้องก็ต่อเมื่อได้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ หากไต่สวนแล้วคดีมีมูลศาลจึงจะประทับรับฟ้องคดี แล้วดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ก็จะพิพากษายกฟ้อง ซึ่งราษฎรที่เป็นโจทก์มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้

ทั้งนี้ ในการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาหากมีคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา หรือจะแยกไปฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งก็ได้ แต่ถ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้อง จะต้องยื่นฟ้องที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาเท่านั้น

3) ขั้นตอนภายหลังการพิจารณาคดีในศาล

เป็นขั้นตอนการบังคับตามคำพิพากษา โดยกรณีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและกำหนดโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน เมื่อคดีถึงที่สุด ต้องมีการบังคับตามคำพิพากษานั้น กรณีที่ศาลพิพากษาประหารชีวิต จำเลยสามารถขอภัยโทษได้ กรณีศาลพิพากษาจำคุก จำเลยจะถูกจำคุกในเรือนจำต่อไป สำหรับกรณีอื่นก็ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น

ในบทนี้จะทำการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ และสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมยุติธรรม ได้แก่

1.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ในส่วนที่นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 โดยไม่ต้องไปฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีต่างหาก

การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาบัญญัติไว้ใน ภาค 1 ลักษณะ 3 หมวด 2 ตั้งแต่มาตรา 40 ถึงมาตรา 51 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาไว้ เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ซึ่งนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้นิยามความหมาย “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” ไว้ต่างกันไป ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย³⁰ ได้อธิบายว่า “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” หมายความว่า มูลกรณี ที่ การกระทำของจำเลยที่ จะต้องว่าเป็นความผิดอาญานั้น ได้มีข้ออ้างในคำฟ้องคดีแพ่งว่าเป็นการละเมิด และโจทก์ได้ขออย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

- 1) การเรียกทรัพย์สินราคาคืน
- 2) เรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการละเมิดที่จำเลยได้กระทำ

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร³¹ ได้อธิบายว่า “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” หมายถึง คดีแพ่งที่ฟ้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องอันมีมูลฐานความรับผิดชอบเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญาที่ได้ฟ้องมาในคราวเดียวกันกับการฟ้องคดีอาญาที่ศาลเดียวกันกับการฟ้องคดีอาญา กล่าวคือ หมายความว่า มูลคดีที่ยกขึ้นฟ้องในคดีแพ่งนั้นอาศัยการกระทำในคดีอาญาที่กำลังฟ้องจำเลยอยู่

สรุปความหมายดังกล่าวข้างต้น “คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” จึงหมายถึง คดีแพ่งที่ฟ้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องอันมีมูลฐานความรับผิดชอบเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญา

โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ให้อำนาจพนักงานอัยการร้องขอค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเฉพาะการเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดโดยตรงในความผิดเพียง 9 ฐานความผิด ได้แก่ คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร เท่านั้น ทำให้เกิดข้อขัดข้องแก่ผู้เสียหายที่ไม่สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีความผิดบางประเภท เช่น การทำร้ายร่างกาย

³⁰หยุต แสงอุทัย. *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาศาลฎีกา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน. 2507. หน้า 456.

³¹คณิต ณ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. 2549. หน้า 566.

การกระทำต่อเสรีภาพ ให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ในคดีอาญาที่รัฐเป็นโจทก์ได้ ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง โดยเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหมือนคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดภาระและความยุ่งยาก ให้แก่ผู้เสียหาย จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ขึ้นมาให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือความเสียหายต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทาง ทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย เข้าไปในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องฐานความผิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับ ทรัพย์สินคืน และได้รับการชดเชยราคาทรัพย์สินที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดของจำเลยได้ โดยสะดวก รวดเร็วไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหมือนคดีแพ่งทั่วไป อันเป็น การลดภาระของคู่ความและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคดีของศาล รวมทั้งช่วยเสริมสร้าง ประสิทธิภาพให้แก่ระบบการอำนวยยุติธรรมทางอาญาได้ดียิ่งขึ้น และหากผู้เสียหายมีฐานะ ยากจน ศาลจะจัดทนายความให้เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินคดีโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้โดยสะดวก และรวดเร็วขึ้น³²

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มี 2 ประการ คือ

(1) การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ผู้เสียหายสามารถฟ้องได้ โดยฟ้อง ต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา หรือจะแยกไปฟ้องต่อศาลที่พิจารณาคดีแพ่งก็ได้ แต่พนักงานอัยการ เป็นผู้ฟ้อง จะต้องยื่นฟ้องที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาเท่านั้น

การให้ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เพื่ออำนวยความสะดวก การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจึงเป็นข้อยกเว้น แม้จะเกินอำนาจศาลในกรณีปกติก็ตาม เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ให้ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน โดยสะดวกและรวดเร็ว

(2) การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง เช่น การบังคับคดี การอุทธรณ์หรือฎีกาในส่วนแพ่งก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งด้วย

³² สำนักวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. *ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548.* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. 2548. หน้า 1-2.

โดยมีหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ดังนี้

- (1) ยื่นในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น
- (2) ผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งที่มีสิทธิยื่นคำร้อง ต้องปรากฏว่าความเสียหายทางแพ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือมีมูลเหตุจากการกระทำความผิดทางอาญา
- (3) ผู้เสียหาย ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอรับเงินค่าสินไหมทดแทน คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง และไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งรวมถึงการจัดการแทนโดยต้องได้รับอนุญาต (มาตรา 4) การจัดการแทนโดยไม่ต้องรับมอบอำนาจ (มาตรา 5) ได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล และการจัดการแทนโดยต้องได้รับการแต่งตั้งจากศาล หรือเรียกว่าผู้แทนเฉพาะคดี (มาตรา 6) หากผู้เสียหายไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยแล้ว พนักงานอัยการก็ไม่มีสิทธิดำเนินการเรียกร้องในส่วนคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแทนได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 17584/2555 วินิจฉัยว่าผู้ตายสมัครใจทะเลาะวิวาทกับจำเลย จ.มารดาผู้ตายจึงไม่ใช่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ที่จะสิทธิยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม ป.วิ.อ. มาตรา 44/1 วรรคหนึ่งได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7807/2559 วินิจฉัยว่าคดีก่อนโจทก์ยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยที่ 1 ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ในฐานะที่โจทก์เป็นผู้เสียหายผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อ. มาตรา 3 (5), 5 (2) และ 44/1 ซึ่งถือเป็นคำฟ้องในคดีส่วนแพ่ง แต่ศาลพิพากษายกคำร้องโดยวินิจฉัยตามข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการโจทก์บรรยายฟ้อง คดีส่วนอาญาว่า ผู้ตายมีส่วนกระทำความผิดชั่วร้ายโดยประมาทด้วย ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย โจทก์เป็นมารดาผู้ตายย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อ. มาตรา 5 (2) จึงไม่มีอำนาจยื่นคำร้อง ซึ่งเป็นการวินิจฉัยเรื่องอำนาจในการจัดการแทนผู้ตายของโจทก์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยศาลยังไม่ได้วินิจฉัยเนื้อหาแห่งคดีตามประเด็นที่โจทก์ยกขึ้นอ้างอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาในการฟ้องคดีส่วนแพ่ง จำเลยที่ 2 ไม่ได้ถูกฟ้องในคดีก่อน จึงไม่ได้เป็นคู่ความเดียวกันกับคดีก่อน การที่โจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสองเป็นคดีนี้ จึงไม่ใช่เป็นการรื้อร้องฟ้องกันอีกในประเด็นที่ศาลได้วินิจฉัย โดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน ฟ้องโจทก์จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำ

1.1.1 ประเภทค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง

- (1) ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ
- (2) ได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย และชื่อเสียง

(3) ได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย

บทบัญญัติในมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาร้องขอให้จำเลยชดใช้ “ค่าสินไหมทดแทน” ได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคสอง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การเรียกร่องเอาทรัพย์สิน การเรียกร่องให้ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือการเรียกร่องค่าเสียหาย กรณีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามมาตรา 43 ซึ่งอัยการใช้สิทธิเรียกร้องแทนผู้เสียหายในส่วนที่เกี่ยวกับการคืน หรือการใช้ราคาทรัพย์สินแล้ว ผู้เสียหายในคดีอาญาจึงสามารถใช้สิทธิเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 44/1 เท่านั้น โดยผู้เสียหายในคดีอาญานั้นจะยื่นคำร้องเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้ (มาตรา 44/1 วรรค 3) แต่จะเรียกร้องได้เฉพาะค่าเสียหายเท่านั้น³³

1.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทน

คำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าธรรมเนียม ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง³⁴ และในกรณีที่ศาลสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตาม มาตรา 43 มาตรา 44 หรือมาตรา 44/1 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษา³⁵ จากบทบัญญัติดังกล่าว หากจำเลยไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และต้องมีการบังคับคดี ตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินการเพื่อบังคับคดี รวมทั้งประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย หรือขอข้อมูลขององค์กรหน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การยึดอายัดทรัพย์สินของจำเลยหรือบังคับคดีโดยวิธีการอื่น กรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนยากจน ศาลอาจตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหายเพื่อดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทน และดำเนินการต่าง ๆ จนถึงขั้นบังคับคดีแทนผู้เสียหายได้ ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 นอกจากนี้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ยังให้ความช่วยเหลือเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแก่ประชาชนในการดำเนินคดี และการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ

³³สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. 2566. หน้า 137.

³⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 249

³⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50

ที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อช่วยเหลือในการยื่นคำร้องการบังคับคดี โดยคำนึงถึงฐานะของผู้ยื่นคำขอและโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายอื่น

นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีบทบัญญัติกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ที่เกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา การปฏิบัติ ต่อผู้เสียหายอย่างเหมาะสม ดังนี้

1) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562

การช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ บัญญัติไว้ในหมวด 4 โดยกำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายอย่างเหมาะสม ในเรื่องอาหาร ที่พักการรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟู ทางร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การส่งกลับ ไปยังประเทศเดิมหรือภูมิลำเนาของผู้ยื่น การดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหาย ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด โดยให้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความแตกต่างทางเพศ อายุ สัญชาติ เชื้อชาติ ประเพณีวัฒนธรรมของผู้เสียหาย การแจ้งสิทธิของผู้เสียหายที่พึงได้รับการคุ้มครอง ในแต่ละขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการช่วยเหลือ ตลอดจนขอบเขตระยะเวลาในการ ดำเนินการช่วยเหลือในแต่ละขั้นตอนและต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อนด้วย³⁶ ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิที่จะเรียก ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือ ทางกฎหมาย³⁷ ในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิและประสงค์ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการ กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ให้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหาย ตามที่ได้รับแจ้ง จากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย³⁸ ศาลมีอำนาจ สั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหายระหว่างที่อยู่ใน ความดูแลไม่ว่าบุคคลนั้นจะพำนักอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าก่อนขณะ หรือหลังการดำเนินคดี ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยของบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายด้วย³⁹

โดยจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและ

³⁶ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง

³⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 34

³⁸ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 35

³⁹ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 36

ปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562 ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์เป็นอย่างมาก กรณีที่พนักงานอัยการได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายได้ โดยผู้เสียหายมีต้องยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเองดังเช่นคดีความผิดอาญาทั่วไป

2) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

การเรียกค่าสินไหมทดแทน แทนผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับการฟ้องคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้องในระหว่างพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นก็ได้ และการยื่นคำร้องของพนักงานอัยการไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนที่ศาลจะมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดี และถึงแม้ไม่มีคำขอให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน หากศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจะสั่งในคำพิพากษาคดีอาญาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ หากผู้เสียหายไม่พอใจก็สามารถยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่ยังขาดอยู่ก็ได้⁴⁰ และถ้าปรากฏว่าในการกระทำความผิดมีการกระทำความทารุณกรรม หน่วงเหนี่ยวกักขัง ทำร้ายร่างกาย หรือกดขี่ข่มเหงโดยขาดมนุษยธรรมอย่างร้ายแรงต่อผู้เสียหาย เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นได้ตามที่เห็นสมควรโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับฐานะทางการเงินของจำเลย ตลอดจนประวัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ของจำเลยประกอบด้วย⁴¹ ส่วนการบังคับคดีค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา โดยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา ซึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนและการบังคับคดีให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง⁴²

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบังคับคดีค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาของศาลในคดีค้ามนุษย์ กรณีที่จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา กฎหมายบัญญัติให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานที่ช่วยดำเนินการบังคับคดีแทนผู้เสียหาย และในคดีความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์และยังได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี ซึ่งต่างจากคดี

⁴⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 13

⁴¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 14

⁴² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 15

แพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ผู้เสียหายมีฐานะเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษา มีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี

3) คำแนะนำประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563⁴³

ประธานศาลฎีกาได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 เพื่อให้กระบวนการทางศาลในทุกขั้นตอนมีการปฏิบัติต่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและมาตรฐานขององค์กรสหประชาชาติ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) ศาลพึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายด้วยความเข้าใจและคำนึงถึงศักดิ์ศรีของบุคคล ตลอดจนความปลอดภัยและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อร่างกาย จิตใจ ฐานะสถานภาพทางสังคม ความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิตของผู้เสียหาย อันเนื่องมาจากการดำเนินกระบวนการทางศาล

(2) ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาลพึงรับฟังความคิดเห็นหรือความกังวลใจของผู้เสียหายด้วยความเมตตาและเข้าใจ และด้วยความเป็นกลางโดยปราศจากอคติที่มีต่อทุกฝ่ายในคดี

(3) เมื่อเห็นเป็นการจำเป็น ศาลอาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ศาลจัดทำข้อมูลประวัติของผู้เสียหาย ผลกระทบ หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย ความคิดเห็น หรือความกังวลใจของผู้เสียหายตลอดจนพฤติการณ์อื่นใดที่เกี่ยวข้องซึ่งศาลเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อคดี

กรณีผู้เสียหายร้องขอคุ้มครองความปลอดภัยให้ดำเนินการตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการคุ้มครองและค่าตอบแทนพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 หรือศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานตำรวจศาลดำเนินการตามความเหมาะสม

(4) ศาลพึงอธิบายถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของผู้เสียหาย ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา รวมถึงแจ้งความคืบหน้าและการสิ้นสุดของการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ผู้เสียหายทราบ

(5) ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว คดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหรือเยาวชน หรือคดีที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนหรือสังคม ศาลพึงระมัดระวังไม่ให้มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยกับผู้เสียหายและพยาน โดยจัด

⁴³ คำแนะนำประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ.2563. (2563, 6 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนที่ 93 ก. หน้า 316-318.

ห้องพักผู้เสียหายและพยานเหล่านั้นแยกต่างหากจากห้องพักพยานทั่วไป รวมถึงอาจจัดให้มีการสืบพยานผ่านระบบการประชุมทางจอภาพหรือสืบพยานแบบไม่เผชิญหน้าเท่าที่ไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายศาลพึงอธิบายถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของผู้เสียหาย ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา รวมถึงแจ้งความคืบหน้าและการสิ้นสุดของการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ผู้เสียหายทราบ

(6) ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลพึงคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน และสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย โดยอาจสอบถามความคิดเห็นของผู้เสียหาย เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

(7) ในกรณีที่มีคำสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลอาจกำหนดมาตรการกำกับดูแลความประพฤติของผู้ถูกปล่อยชั่วคราว โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและสิทธิของผู้เสียหาย เช่น (1) ห้ามยุ่งเกี่ยวหรือติดต่อกับผู้เสียหายไม่ว่าด้วยวิธีการใด (2) ห้ามปรากฏตัวให้ผู้เสียหายเห็นโดยจงใจ (3) ห้ามเข้าไปในสถานที่ ที่ผู้เสียหายอยู่อาศัย (4) ห้ามสืบหาหรือตรวจสอบความเป็นไปของผู้เสียหาย

(8) การเยียวยาความเสียหาย ศาลพึงให้ความรู้และคำแนะนำแก่ผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายตามสมควรในการดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ค่าตอบแทน หรือการช่วยเหลืออย่างอื่นที่จำเป็น

(9) ศาลพึงช่วยเหลือแนะนำผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรม รวดเร็วและเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่าย

(10) ในการพิพากษาคดีและการกำหนดโทษ ศาลพึงรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายและคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายประกอบด้วยเสมอ ในกรณีที่พิพากษารอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษและคุมความประพฤติจำเลย หากผู้เสียหายยังมิได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งกำหนดให้การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขในการคุมความประพฤติจำเลยด้วย และอาจวางเงื่อนไขให้จำเลยปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายด้วยก็ได้

(11) เมื่อมีคำพิพากษา ศาลพึงแจ้งผลคำพิพากษาพร้อมคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาให้ผู้เสียหายทราบโดยเร็ว โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

(12) การบังคับค่าสินไหมทดแทนและกรณีที่มีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และจำเป็นต้องมีการบังคับคดี ให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินการเพื่อบังคับคดี รวมทั้งการประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี

เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย หรือขอข้อมูลจากองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การยึดอาชญากรรมของจำเลยหรือบังคับคดีโดยวิธีการอื่นต่อไป

ทั้งนี้ สำนักงานศาลยุติธรรมเล็งเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการในชั้นศาล จึงได้จัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาขึ้นในศาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อทำหน้าที่ดูแลคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีในศาล ซึ่งรวมถึงผู้เสียหายด้วย และประธานศาลฎีกาได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ดังกล่าว โดยสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ยังได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 – 2568 เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรม ในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และการปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเป็นธรรม สะดวก รวดเร็วและทันสมัย โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ R (Reliability) เชื่อถือในระดับสากล ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยระหว่างการต่อสู้คดีในศาล และการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย เหยื่ออาชญากรรม และพยานในคดีอาญา ศาลยุติธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายได้รับความคุ้มครองและได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้สำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดให้มีการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา (COJ Care) ผ่านระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม (CIOS) เพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและความประสงค์ในการใช้สิทธิทางศาลของผู้เสียหาย รวมทั้งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย ซึ่งเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และมีผู้ได้รับความเสียหาย บุคคลดังกล่าวสามารถแสดงความประสงค์ทางออนไลน์ในระบบบริการออนไลน์ศาลยุติธรรม <http://cios.coj.go.th> ซึ่งผู้เสียหายต้องบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองเพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถติดต่อได้ เช่น ชื่อ-สกุล หมายเลขบัตรประชาชน ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ อีเมล เป็นต้น โดยระบบจะส่งข้อมูลไปยังศูนย์กลางข้อมูลผู้เสียหาย และจะมีข้อความตอบรับทางโทรศัพท์มือถือ (SMS) กรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน และได้ทำคำร้องพร้อมแจ้งความประสงค์แล้ว เจ้าหน้าที่จะนำคำร้องเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณา หากผู้เสียหายยังไม่ได้ทำคำร้องและประสงค์จะใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 สามารถแจ้งเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์คุ้มครองสิทธิฯ เพื่อให้คำแนะนำและดำเนินการให้ ทั้งนี้ผู้เสียหาย

สามารถใช้สิทธิทางศาลได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้มีการฟ้องคดีต่อศาลก่อน เพื่อให้ศาลได้รับฟังและทราบถึงความประสงค์ของผู้เสียหายที่ต้องการเยียวยาและดูแลแก้ไขความเดือดร้อน อันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดของผู้อื่นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน เพื่อให้ศาลจะสามารถให้ความช่วยเหลือและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรมและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งผู้เสียหายได้รับรู้ถึงสิทธิ ใช้สิทธิ และเข้าถึงสิทธิทางศาลได้อย่างทั่วถึงและสะดวกที่สุด นอกจากนี้ผู้เสียหายยังสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของสำนวนคดีที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบผลคำสั่งศาล และสามารถคัดถ่ายคำพิพากษาเป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์โดยอัตโนมัติ ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นเป็นการยกระดับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 โดยจัดให้มีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

1.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ

รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม หากรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ จึงสมควรรับผิดชอบ รัฐสมควรให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำความผิด ทั้งความเสียหายทางจิตใจ ความเสียหายทางทรัพย์สิน หรือความเสียหายด้านอื่น ๆ ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ รัฐก็ต้องเข้าไปชดใช้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามแนวคิดรัฐสวัสดิการ

ดังนั้นการเยียวยาความเสียหายจากรัฐจึงเป็นมาตรการสำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายเป็นตัวเงิน ซึ่งประเทศไทยได้บัญญัติกฎหมายหลายฉบับที่ให้การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะกฎหมาย 2 ฉบับ ได้แก่

1.2.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 เป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ชดใช้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งเป็นหลักประกันที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้เสียหาย ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา

ของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นการกระทำความผิด โดยกลุ่มเป้าหมาย ที่ได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และจำเลยในคดีอาญาหรือเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ ต้องเป็นบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ดังนั้นผู้เสียหายที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยในการกระทำความผิด ถึงจะได้รับความเสียหาย ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิที่จะขอรับค่าตอบแทนนี้ได้ ทั้งนี้แม้ว่าผู้เสียหายจะได้รับค่าตอบแทนจากรัฐตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว ก็ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะพึงได้ตามกฎหมายอื่นอีก ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหาย ซึ่งอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาตามรายการท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยปี พ.ศ.2559 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมความผิดท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวให้มีฐานความผิดเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มความผิดเกี่ยวกับภัยอันตรายแก่ประชาชน ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และความผิดฐานบุกรุก เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะขอรับค่าตอบแทนได้มากขึ้น ซึ่งความผิดตามรายการท้ายพระราชบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 มีดังนี้⁴⁴

- (1) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน มาตรา 224 และมาตรา 238
- (2) ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287
- (3) ความผิดเกี่ยวกับชีวิต มาตรา 288 ถึงมาตรา 294 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึงมาตรา 300 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึงมาตรา 305 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา มาตรา 306 ถึงมาตรา 308
- (4) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง มาตรา 309 มาตรา 310 มาตรา 311 มาตรา 312 ทวิ มาตรา 313

⁴⁴ รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. 2559. 20 เมษายน 2567. สืบค้นจาก https://www.moj.go.th/attachments/20210205140509_79707.pdf.

(5) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์ มาตรา 336 ความผิดฐานกรรโชก รีดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ มาตรา 337 มาตรา 339 มาตรา 339 ทวิ 340 ทวิ ความผิดฐานบุกรุก 365

จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีการเพิ่มเติมความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนเกี่ยวกับทรัพย์ได้ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 แต่ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรงบางฐานความผิด เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับวางเพลิงเผาทรัพย์ มาตรา 217 และมาตรา 218 ซึ่งระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือความผิดฐานพรากเด็ก มาตรา 317 หรือพรากผู้เยาว์ มาตรา 318 ซึ่งฐานความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นสูงตั้งแต่สี่ปีขึ้นไป เป็นความผิดซึ่งไม่ได้ระบุในรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ผู้เสียหายหรือทายาทของผู้เสียหายกรณีเสียชีวิต มีสิทธิยื่นเรื่องเพื่อขอรับค่าตอบแทนเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดอาญาของผู้อื่นซึ่งจะต้องเป็นไปตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ดังนี้⁴⁵

กรณีทั่วไป

- 1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 40,000 บาท
- 2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 20,000 บาท
- 3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกิจการงาน ณ วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ
- 4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในข้อ 1 ถึง ข้อ 3 ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 50,000 บาท

⁴⁵ กระทรวงยุติธรรม. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. 2559. 20 เมษายน 2567. สืบค้นจาก https://www.moj.go.th/attachments/20210211084114_09434.PDF.

ค่าตอบแทนตาม ข้อ 1 และข้อ 2 ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้อง และค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกิน 1,000 บาท

กรณีผู้เสียหายเสียชีวิต ญาติผู้เสียหายมีสิทธิขอค่าตอบแทนได้สูงสุด 200,000 บาท โดยแบ่งเป็น

- 1) ค่าตอบแทน ในอัตราตั้งแต่ 30,000 - 100,000 บาท
- 2) ค่าจัดการศพ ในอัตรา 20,000 บาท
- 3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ในอัตราสูงสุด 40,000 บาท

ค่าเสียหายอื่น ๆ ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการพิจารณา ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 40,000 บาท

โดยสามารถยื่นคำขอรับค่าตอบแทนได้ที่ ส่วนกลาง กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และส่วนภูมิภาค สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด การใช้สิทธิต้องยื่นคำขอภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือถ้าเป็นจำเลยก็นับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษา ถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี หากผู้เสียหายไม่สามารถยื่นเรื่องเองได้ อาจทำหนังสือแต่งตั้งบุคคลอื่นมาดำเนินการแทนได้ บุคคลผู้มีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาได้แก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาถึงแก่ความตาย ก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย แล้วแต่กรณี ทายาทของผู้เสียหายหรือจำเลยนั้นมีสิทธิในการเรียกร้องและรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวแทนผู้เสียหายหรือจำเลยได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด และหากผู้เสียหายจำเลยหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายดังกล่าว เป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถหรือขาดความสามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานสามีหรือภริยาของบุคคลนั้น หรือผู้ดูแลรักษาบุคคลดังกล่าว อาจยื่นคำขอรับค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย แล้วแต่กรณีแทนได้ ผู้เสียหายอาจได้รับค่าตอบแทนตามจำนวนที่ร้องขอ หรือน้อยกว่า หรือไม่ได้รับเลยก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งอาจพิจารณาถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมถึงโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย เช่น ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากบริษัทประกันฯ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายที่บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ชดใช้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งถือว่าผู้เสียหายเป็นบุคคลที่ได้รับความเดือดร้อน

จากการกระทำของบุคคลอื่นทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดนั้น รัฐจึงมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครอง เพื่อเป็นการบรรเทา และเยียวยาความเดือดร้อนของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

1.2.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

"กองทุนยุติธรรม" จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2559 กองทุนยุติธรรมมีฐานะเป็นนิติบุคคล สังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อช่วยเหลือให้ประชาชน ผู้ยากจนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวก เสมอภาค และเท่าเทียมโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชน ในการดำเนินคดี ได้แก่ ค่าจ้างทนายความ ค่าที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ค่าฤชาธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เช่น ค่าตรวจพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน การอ่าน แปล ตีความ หรือวิเคราะห์ภาพถ่าย⁴⁶

โดยคณะกรรมการกองทุนมีหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ดังนี้⁴⁷

- (1) พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (2) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- (3) โอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

หลักเกณฑ์การพิจารณาพฤติกรรมและข้อเท็จจริงประกอบการ ยื่นคำร้อง ฟ้องคดี บังคับคดี⁴⁸

- (1) เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิ และต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หรือจะต้องใช้สิทธิ ทางศาล

⁴⁶ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 9

⁴⁷ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 10

⁴⁸ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 11

(2) เป็นการปกป้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน

(3) เป็นการกระทำละเมิดที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน

ต่อกระบวนการยุติธรรม

(4) เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความมั่นคงของประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

(5) พฤติกรรมข้อเท็จจริงและเงื่อนไขอื่น ๆ ตามสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือให้พ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพล หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

สำหรับแนวทางการพิจารณาให้ความช่วยเหลือในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ต้องเป็นผู้เสียหายจากการกระทำละเมิด หรือผู้เสียหายผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้เสียหายจากมูลละเมิดแต่หากผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ต้องล่วงเลยระยะเวลาที่ใช้สิทธิร้องขอให้พนักงานอัยการเรียกองค์เสียหายในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แล้ว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สำเร็จ ต้องเป็นกรณีที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สำเร็จ คดียังไม่ขาดอายุความยังอยู่ในระยะเวลาการใช้สิทธิหรือคดียังไม่ขาดอายุความผู้ขอรับความช่วยเหลือยังไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น หากผู้ขอรับความช่วยเหลือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น หน่วยงานดังกล่าวต้องให้ความช่วยเหลือในระดับเทียบเท่าหรือสูงกว่าสำนักงานกองทุนยุติธรรม โดยในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดีต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้⁴⁹

1) พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

2) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ฐานะของผู้ที่จะ

ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน มีแนวทางการพิจารณาตามระเบียบ คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 12 ซึ่งกำหนดว่า การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ตามข้อ 10 (2) อาจคำนึงถึง

(1) รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

(2) ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะอุปการะ

⁴⁹กลุ่มงานนโยบายและพัฒนาระบบงาน สำนักงานกองทุนยุติธรรม. คู่มือปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร. 2564. หน้า 26-27.

(3) ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ โดยเกณฑ์การพิจารณาฐานะของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

การพิจารณาฐานะของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนเจ้าหน้าที่อาจสอบถาม หรือให้แสดงหลักฐานต่าง ๆ หรือจะแสดงภาระหนี้สิน หรือมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ หากมีพฤติการณ์น่าสงสัยเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ดังนั้น ในการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติให้ความช่วยเหลือ จึงต้องพิจารณาจากอาชีพ รายได้ทรัพย์สิน หรือความสามารถทางเศรษฐกิจ รวมถึงภาระค่าใช้จ่าย ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือ โดยอาจขอให้ผู้ขอรับความช่วยเหลือแสดงหลักฐาน หรือให้เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่แสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ซึ่งปรากฏว่าผู้ขอรับความช่วยเหลือมีรายได้หรือทรัพย์สินไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งนี้ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องพิจารณาฐานะทางการเงินของกองทุนประกอบด้วย

3) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น มีแนวทางการพิจารณา คือ หากมีกฎหมายกำหนดให้สามารถขอลดหนี้ความจากศาลหรือดำเนินคดีโดยไม่ต้องมีนายความ จะไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อนี้ เช่น หนี้ความขอแรงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือคดีโมฆะ เป็นต้น ทั้งนี้หากพิจารณาแล้วเห็นว่าความช่วยเหลือที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือจะได้รับตามกฎหมายอื่นอยู่ในระดับไม่สูงกว่าความช่วยเหลือของสำนักงานกองทุนยุติธรรม และมีเหตุผลสมควรก็สามารถพิจารณาอนุมัติให้ความช่วยเหลือได้

2) การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

3) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือต้องเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการกระทำในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
 (2) เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด
 (3) เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน

(4) เป็นผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพจากการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ

(5) การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่ คณะกรรมการ เห็นสมควร

โดยผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน อาจขอรับเงินช่วยเหลือเพื่อความเสียหาย ที่ตนได้รับ ดังต่อไปนี้

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางร่างกายและจิตใจ
- (2) เงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย
- (3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบ การงานได้ตามปกติ
- (4) เงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่นตามที่ คณะกรรมการ เห็นสมควร⁵⁰

4) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

ผู้ขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนสามารถยื่นคำขอได้ด้วยตนเอง หรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ สามีหรือภริยาที่จดทะเบียนสมรสยื่นคำขอแทน หรือโดยมอบอำนาจให้บุคคลอื่นกระทำการแทนก็ได้ โดยวิธีการส่งคำขอทางไปรษณีย์⁵¹ ไปยัง ศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรม ชั้น 1 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร สำหรับต่างจังหวัด ยื่นได้ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด หรือยื่น คำขอออนไลน์ผ่านเว็บไซต์สำนักงานกองทุนยุติธรรม หรือแอปพลิเคชัน Justice care Mobile Application

เนื่องจากกองทุนยุติธรรม เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ เงินหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการจ้างทนายความ ที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ด้านเพื่อช่วยเหลือในการยื่นคำร้อง การยื่นฟ้องคดี ดำเนินคดี การต่อสู้คดี การบังคับคดี การให้ ความช่วยเหลือด้านกฎหมายก่อนยื่นฟ้องคดี การไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทที่มีกฎหมายบัญญัติ รับรองการประนอมหนี้และการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ รวมถึงการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่มี การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาเรื่องฐานะ และโอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ จากกองทุน

⁵⁰ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2558 มาตรา 31.

⁵¹ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 5. (2559, 23 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนพิเศษ 185 ง. หน้า 9.

จะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น ซึ่งตามวัตถุประสงค์ของกองทุน ยุติธรรมจัดตั้งขึ้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ในการช่วยเหลือผู้ยากไร้ คนยากจน ให้เข้าถึงความยุติธรรม สำหรับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้เสียหายซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิและเยียวยาตามกฎหมายฉบับนี้

1.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิในการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายตามในกระบวนการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีดังนี้

- 1) สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ (มาตรา 3, 124, 126)
 - 2) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองและถอนฟ้องคดีอาญา (มาตรา 3, 35)
 - 3) สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องและถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (มาตรา 3, 40, 15 ประกอบ ป.วิ.พ. มาตรา 175)
 - 4) สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ (มาตรา 30)
 - 5) สิทธิในการยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว (มาตรา 35)
 - 6) สิทธิที่จะยื่นคำร้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยขอให้บังคับ จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ (มาตรา 44/1) ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แล้ว เมื่อศาลชั้นต้นนัดฟังคำพิพากษาให้ส่งหมายนัดไปยังผู้เสียหายด้วย และหากศาลพิพากษายกฟ้องคดีอาญา หรือพิพากษาให้ค่าเสียหายไม่เต็มตามคำขอให้แจ้งสิทธิในการอุทธรณ์คำร้องในส่วนแพ่งด้วย
 - 7) สิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถาม ซึ่งโดยตรงหรืออ้อมอาจจะทำให้ผู้เสียหายในฐานะพยานถูกฟ้องคดีอาญา (มาตรา 24)
 - 8) สิทธิให้จัดหาล่ามหรือล่ามภาษามือ (มาตรา 13)
 - 9) ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์หรือเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ (มาตรา 193, 216)
 - 10) สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นพนักงานสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่ออัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว (มาตรา 8)
 - 11) สิทธิคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (มาตรา 108/2)
- จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา กรณีการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัว

ชั่วคราวจำเลยหรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบ และรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา กรณีจำเลยยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว หรือการที่จำเลยได้รับการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ซึ่งส่งผลต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทั่งความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย

2. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายระหว่างประเทศ

2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948)

สิทธิมนุษยชน (Human Right) หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก โดยไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ออกเสียงสนับสนุนร่วมกันรองรับปฏิญญานี้ ซึ่งประกอบด้วยการรับรองสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ จำนวน 30 ข้อ โดยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาค และการให้ความช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายระบุไว้ใน ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้และจากการยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว และข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมี ประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย⁵²

2.2 ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, 1985)

⁵² กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน *Universal Declaration of Human Rights*. กรุงเทพมหานคร: กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. หน้า 22.

เป็นผลมาจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The United Nation Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offender) ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี ซึ่งได้รับการรับรองโดยที่ประชุมใหญ่ ทัวไป โดยมีมติที่ 40/24 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1985 มีปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยกำหนดหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย 4 ประการ⁵³ คือ

2.2.1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) กล่าวคือ

1) ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (Compassion) และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) ที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2) ต้องมีกลไกตุลาการและกลไกบริหาร ในการส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการเยียวยา (Redress) ผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็ว (Expeditious) เป็นธรรม (Fair) ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก (Inexpensive) และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้งผู้เสียหายควรได้รับการแจ้ง (Informed) ให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกเหล่านั้น

3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดย

(1) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึง บทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลา และความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious Crimes)

(2) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต้องยอมรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal Interest) ของผู้เสียหาย โดยปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย และโดยสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการ พิจารณาคดีนำไปสู่การทำคำพิพากษาอันถึงที่สุดและยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการจะต้องรวมรวม

⁵³พรพิมล ธรรมเทวี. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากรณีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ. หน้า 35-40.

พยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับคดีเพื่อประสงค์ ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา (Victim's Impact)

(3) จัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance) ที่เหมาะสม ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย

(4) กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่ผู้เสียหาย เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) และให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล้างแค้นผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย และพยานที่เกี่ยวข้อง

(5) หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็นในการพิจารณาตีและการบังคับตามคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย

(6) ควรมีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ย (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเยียววาทแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

2.2.2 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)

การชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในขณะเดียวกันนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู

2.2.3 การได้รับชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

ในคดีอาญา โดยทั่วไปแล้วการได้รับชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของความช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชย และการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็คือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด ในส่วนนี้หลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่น่าปรากฏว่า

(1) เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

(2) ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นเสียหายในคดีอาญาและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหาย ดังที่กล่าวมานั้น รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ

2.2.4 การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance)

การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่สำคัญคือ การช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต หรือสิ่งของจำเป็นประการอื่นจากรัฐ ท้องถิ่น หรือชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือผู้เสียหายต้องรับรู้ว่ามีสิทธิได้รับการช่วยเหลือต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น นอกจากนี้ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานบริหารด้านสังคมหรือสุขภาพและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องพึงได้รับการฝึกอบรมให้เกิดความตระหนักถึงความต้องการของผู้เสียหายและเพื่อให้ได้รับทราบแนวทางของการจัดให้ความช่วยเหลือที่พร้อมและเหมาะสมแก่ผู้เสียหาย

2.3 อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 (United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000)

อนุสัญญามีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการป้องกันและต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำของมาตรฐานทางกฎหมายอันเนื่องมาจากระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน ส่งเสริมความร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางกฎหมายของประเทศต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็น การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ในการยกร่างกฎหมายเพื่อดำเนินการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐภาคีซึ่งได้ ลงนามในอนุสัญญาฯ มีความผูกพันอันเป็นพันธกรณีที่จะต้องให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ โดยสิทธิของผู้เสียหายตามอนุสัญญาสหประชาชาติ

เพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 25 ได้ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ดังนี้⁵⁴

1) สิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย จากการถูกระทำต่าง ๆ เช่น การถูกคุกคาม การถูกทำร้าย การถูกข่มขู่จากองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

2) สิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาจากรัฐโดยกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนจากรัฐ โดยกำหนดให้รัฐภาคีทำความเห็นและความกังวลของผู้เสียหายได้รับการนำเสนอและพิจารณาในขั้นตอนที่เหมาะสมของการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิด แต่ต้องกระทำในลักษณะที่ไม่กระทบต่อสิทธิของฝ่ายจำเลย

นอกจากนี้ยังรวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ตามพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก และพิธีสารเพื่อต่อต้านการลักลอบขนผู้ย้ายถิ่นฐานทางบก ทางทะเล และทางอากาศ

3. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) แบบเดียวกับประเทศไทย การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปในลักษณะที่รัฐเป็นผู้จัดการดูแลเองทั้งหมด ดังนั้น ผู้เสียหายจึงไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีมากนัก แต่กระนั้นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายก็ได้ละเลยการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายแต่อย่างใด กระทั่งปี ค.ศ. 1980 กระบวนการเคลื่อนไหวการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาได้เริ่มต้นขึ้น คดีที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรง ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้เองซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยงานเขียนของ Jung (Jung. ZSTW, 1981) ในการประชุมของอาจารย์ผู้สอนกฎหมายในปี ค.ศ. 1981 (Criminal Law Teachers' Convention) และในปี ค.ศ. 1983 ได้มีการเสนอ “กฎหมายเพื่อการคุ้มครองที่ดีกว่าสำหรับผู้เสียหายในคดีข่มขืน” (Bill for Better Protection of Sexual Assault Victims) โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากพรรคสังคมนิยมเสรีประชาธิปไตย ต่อมาในการประชุมผู้พิพากษาครั้งที่ 55 ปี ค.ศ. 1984 ณ เมือง Humburg มีการถกเถียงเกี่ยวกับสถานภาพของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และในปี

⁵⁴ วรรณวิภา เมืองถ้ำ. การคุ้มครองการคุ้มครองและช่วยเหลือพยานและผู้เสียหาย. ใน *แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมาย กระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมในประเทศและข้ามชาติที่สำคัญ*. (หน่วยที่ 13, น. 14). (พิมพ์ครั้งที่ 1).นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2563. หน้า 14.

ค.ศ. 1985 อัยการสูงสุดของสาธารณรัฐได้เสนอ “เค้าโครงกฎหมายฉบับแรกเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา”

ต่อมาในปี ค.ศ. 1986 นายกรัฐมนตรี (Chancellor) แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ยื่นร่างกฎหมายเกี่ยวกับ “การปรับปรุงฐานะของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา” ต่อประธานาธิบดี ซึ่งได้รับการรับรองโดยกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากพรรคสังคมนิยมเสรี ประชาธิปไตยเรียกว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา” (Opferschutzgesetz Victims of Crime Protection Act) มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1987 ซึ่งเป็นการบัญญัติรับรองสิทธิให้ผู้เสียหายในคดีทางผิดส่วนตัว ให้มีสิทธิเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการ และมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีเพิ่มมากขึ้นแต่กระบวนการในการเรียกค่าเสียหายในส่วนแพ่ง ผู้เสียหายจะต้องฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเป็นคดีแพ่งต่างหาก

ปัจจุบันการที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะได้รับการชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด เป็นปัญหาเดียวกันกับอีกหลาย ๆ ประเทศ กล่าวคือ กระบวนการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหายนั้น ผู้เสียหายจะต้องฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเป็นคดีแพ่งต่างหาก หรือในบางกรณีผู้กระทำความผิดก็ไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ เนื่องจากยากจนหรือผู้เสียหายไม่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ในปี ค.ศ.1976 รัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงได้บัญญัติ “พระราชบัญญัติชดเชยความเสียหายแก่เหยื่อ” (Victim Compensation Act) เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยการชดเชยความเสียหายและเป็นการลดความเสี่ยงในการเรียกร้องค่าเสียหาย⁵⁵

3.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีการกำหนดนิยามหรือให้ความหมายของ “เหยื่อ” (victim/verletztter) หรือ “ผู้เสียหาย” (injured person/aggrieved party) ไว้อย่างชัดเจนและเป็นเอกภาพ เช่น “เหยื่อ” มีการนิยามไว้แตกต่างกันในบริบทสิทธิของเหยื่อในการอุทธรณ์คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ (§172 StPO) และปรากฏในบริบทของการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนตาม § 403 StPO เป็นต้น ปัญหาการตีความคำว่า “เหยื่อ” และคำว่า “ผู้เสียหาย” ในบริบทของอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับบริบทสิทธิของเหยื่อในการได้รับการดูแลคุ้มครองในเรื่องการชดใช้เยียวยาความเสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จึงมีปัญหาไม่มากนัก เนื่องจากกฎหมายมีการบัญญัติแยกกันไว้ค่อนข้างชัดเจน ระหว่างสิทธิของผู้เสียหายรวมถึง

⁵⁵ Hans-Heiner Kuhne. (1992). Victimology Basic Theoretical Concepts and Practical Implications, in Victimology and Victim's Rights, ed. p. 89 - 90 อ้างใน นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒน์โรจน์. การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ. 2552. หน้า 46.

ผู้แทนของผู้เสียหายในการฟ้องร้องคดีอาญาว่าสามารถดำเนินการได้ในคดีอาญาเรื่องใดและเป็นผู้ใดบ้าง และผู้เสียหายรายใดจะได้รับการช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายหรือไม่อย่างไร

ผู้มีสิทธิยื่นคำฟ้องที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย ได้แก่

1) ตัวผู้เสียหายเอง การตีความของคำว่าผู้เสียหายเป็นไปตามหลักในเรื่องกระบวนการพิจารณาบังคับให้ฟ้องคดี

2) ผู้เป็นหัวหน้าของเจ้าพนักงาน (der Dienstvorgesetzte) และสมาชิกในครอบครัวของผู้ตายมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (StGB) § 194, § 230, § 771 และ § 77 และมีสิทธิตาม § 374, subsection 2 ของ stop

3) กรณีที่ผู้เสียหายขาดความสามารถในการดำเนินคดีตามความหมายของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้สิทธิยื่นคำฟ้องแทนผู้เสียหายคือผู้แทนตามกฎหมาย ซึ่งมี 2 กรณี ดังนี้

(1) เมื่อผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตเป็นผู้เสียหาย

(2) เมื่อนิติบุคคลเป็นผู้เสียหาย ตัวแทนตามกฎหมายสามารถที่จะยื่นคำฟ้องคดีแทนได้

4) กรณีที่มีผู้เสียหายหลายคน ทุกคนมีสิทธิที่จะยื่นคำฟ้องได้ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งได้ยื่นคำฟ้องไปแล้วผู้เสียหายคนอื่นไม่มีสิทธิยื่นฟ้องอีก แต่สามารถเข้ามาในกระบวนการพิจารณาคดีได้ได้ คำวินิจฉัยของศาลที่เป็นผลดีแก่ผู้กล่าวหาใช้ยื่นกับผู้เสียหายได้ทุกคน⁵⁶

3.1.1 ประเภทคดีและค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง

ความผิดอาญาที่ผู้เสียหายสามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดอาญาอันยอมความได้ ที่มีโทษไม่ร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานบุกรุก หมิ่นประมาท เปิดเผยความลับของจดหมาย ทำร้ายร่างกาย ช่มชู้ ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า และความผิดอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์เครื่องหมายการค้า การออกแบบสินค้า และการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ โดยความผิดอาญาดังกล่าวต้องมีคำร้องทุกข์ (Antragsdelikte) เพื่อให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ยกเว้นกรณีตามมาตรา 224 และมาตรา 241 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ซึ่งเป็นความผิดอาญาที่ต้องมีคำร้องทุกข์ (Antragsdelikte) กรณีที่ผู้เสียหายจะยื่นฟ้องคดีเป็นกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทต่อรัฐ (หมิ่นประมาทและความผิดทางเพศ บุกรุก

⁵⁶ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย (ดุชนินพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. 2556. หน้า 141-142.

และลักทรัพย์โดยมีเหตุฉกรรจ์) ผู้เสียหายไม่สามารถยื่นฟ้องคดีเองได้ อัยการเท่านั้นที่มีสิทธิยื่นฟ้องคดี⁵⁷

ระบบการชดใช้ค่าเสียหายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นการชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิด ค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง ได้แก่

- 1) ความเสียหายทางด้านร่างกาย
- 2) ความเสียหายทางด้านจิตใจหรือศีลธรรม ซึ่งรวมถึงความเสียหายต่อความรู้สึก โดยค่าเสียหายทางด้านจิตใจ จะต้องถึงขนาดทำให้ผู้เสียหายมีอาการทางจิตเวช โดยพิจารณาเยียวยาให้สำหรับ 3 กรณี ได้แก่

- (1) เป็นผู้เสียหายจากการกระทำละเมิดโดยตรง (Primary Victim)
- (2) เป็นผู้เสียหายที่ไม่ได้รับความเสียหายจากการทำความผิดโดยตรง แต่ได้รับความเสียหายทางจิตใจเนื่องจากได้ประสบพบเห็นเหตุการณ์หรืออาจจะเป็นประจักษ์พยานในคดีทำละเมิดนั้น และภาพเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ได้รับความเสียหายต่อจิตใจเป็นอย่างมาก ผู้เสียหายประเภทนี้เรียกว่า ผู้เสียหายโดยอ้อม (Secondary Victim) แต่ในกฎหมายกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสียหายดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียหายเท่านั้น แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นญาติหรือคู่สมรสของผู้เสียหายก็ได้

- (3) เป็นกรณีที่ทรัพย์สินเสียหายหรือสูญหายจากการกระทำละเมิด และทรัพย์สินนั้นมีคุณค่าต่อจิตใจเป็นอย่างมาก⁵⁸

- 3) ความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน การยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ความเสียหายกรณีเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายทางทรัพย์สินได้ไม่เกิน 511.29 ยูโร ซึ่งผู้เสียหายต้องแถลงข้อเท็จจริงที่ศาลสามารถสั่งให้ได้ โดยผู้เสียหายจะต้องไปขอรับเงินสะสมของจำเลยระหว่างการทำงานที่เรื้อนจำ โดยศาลจะไม่พิจารณา ค่าเสียหายให้หากคำร้องไม่มีมูลหรือไม่พบความผิดของผู้ถูกกล่าวหา หรือการพิจารณาคำร้องของผู้เสียหายจะทำให้การพิจารณาคดีอาญาต้องเลื่อนออกไป หรือเป็นคำร้องที่ศาลไม่อาจจะสั่งให้ได้

⁵⁷ สุรสิทธิ์ แสงวีโรจนพัฒน์. การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สหพันธ์สาธารณรัฐประเทศเยอรมนี. *ศุลพาท*, 58(2), 90-110. หน้า 92-93.

⁵⁸ สถาบันวิจัยและพัฒนาคักดี สำนักงานศาลยุติธรรม. *รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย*. กรุงเทพฯ: 2565. หน้า 183.

3.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทน

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีหน่วยงานในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นการเฉพาะ แต่มีการแต่งตั้งนายให้แก่ผู้เสียหายเมื่อมีการร้องขอ เพื่อให้การช่วยเหลือในการบังคับคดีให้แก่ผู้เสียหาย (§ 404 StPO)⁵⁹ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประเทศไทย

3.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโครงการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย (crime victim compensation program) ซึ่งหน่วยงานที่ดูแลในเรื่องนี้ได้แก่ Ministry of Work and Social Order ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากจำเลย โดยผู้ที่สามารถร้องขอ ได้แก่ ผู้เสียหายและทายาทของผู้เสียหาย โดยจะต้องแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานตำรวจและให้รายละเอียดเกี่ยวกับ วัน เวลา สถานที่ และรายละเอียดเกี่ยวกับการบาดเจ็บ การสูญเสียชีวิตหรือความเสียหายหรือสูญหายของทรัพย์สิน ค่าตอบแทนความเสียหายดังกล่าว รวมถึงค่ารักษาพยาบาลร่างกายและสภาพจิตใจ ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางกาย เงินบำนาญกรณีผู้เสียหายเป็นผู้พิการหากความสามารถในการหารายได้ของผู้เสียหายลดลง ค่าใช้จ่ายในพิธีศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าบริการในการหางานใหม่ เงินบำนาญสำหรับผู้เสียหายหากผู้พิการหรือความสามารถในการหารายได้ของผู้เสียหายลดลง เป็นต้น โดยค่าตอบแทนดังกล่าวกฎหมายมิได้กำหนดเพดานขั้นสูงไว้แต่อย่างใด⁶⁰

3.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี (The German Code of Criminal Procedure, 1987 : StPO.) ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา (Victim's Rights) ดังนี้⁶¹

- 1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและการพิพากษา
- 2) สิทธิที่จะตรวจสอบสำนวนคดี
- 3) สิทธิในการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา
- 4) สิทธิในการซักถาม
- 5) สิทธิในการยื่นคำร้อง
- 6) สิทธิในการขอหมายเรียก

⁵⁹Federal Ministry of Justice. *Strafprozeßordnung – stop*. May 28,2024. Retrived from: https://www-gesetze-im-internet-de.translate.google/englisch_stpo/index.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=sc#gl_p.2607.

⁶⁰ นิธิพัฒน์ เรื่องวิวัฒนาการ. *การยื่นคำร้องขอบังคับคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา*. หน้า 49.

⁶¹ สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. *รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย*. หน้า 51.

- 7) สิทธิในการฟ้องฟ้อง
- 8) สิทธิในการถอนฟ้อง
- 9) สิทธิในการอุทธรณ์

หน้าที่ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา (Victim's Duties)

- 1) หน้าที่ในการให้ถ้อยคำยิ่งกว่าประจักษ์พยานทั่วไป
- 2) หน้าที่ในการให้ถ้อยคำในฐานะพยาน
- 3) หน้าที่อดทนในศาล

การคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

- 1) สิทธิในการมีที่ปรึกษา
- 2) ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ
- 3) ได้รับการแยกออกมาต่างหากจากฝูงชน
- 4) การจำกัดการทำข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา
- 5) สิทธิพิเศษในการสืบพยาน
- 6) คุ้มครองรายละเอียดและลักษณะการถามในศาล
- 7) สิทธิที่จะได้รับการชดเชยในศาล
- 8) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย
- 9) สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยจากรัฐบาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนีกำหนดวิธีการให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา⁶² ได้แก่

- 1) ข้อมูลที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าหน้าที่รัฐ ต้องเป็นผู้แจ้งให้แก่ผู้เสียหายได้ทราบอัตโนมัติซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ เช่น ข้อมูลเบื้องต้นที่อยู่ในระหว่างกระบวนการสอบสวน การยุติการสอบสวน ดุลพินิจของพนักงานอัยการกรณี สิ่งไม่ฟ้อง และการยุติคดีในวัน เวลา สถานที่ เกี่ยวกับกำหนดการพิจารณาคดี และผลคำพิพากษา
- 2) ข้อมูลที่ผู้เสียหายต้องการทราบจะต้องร้องขอต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น จำนวนการสอบสวนโดยยื่นคำร้องต่อศาลหรือพนักงานอัยการ และข้อมูลว่าจำเลยอยู่ในระหว่างจำคุกหรือถูกปล่อยตัวโดยยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

⁶² สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย. หน้า 181-182.

นอกจากนี้ ผู้เสียหายยังมีสิทธิตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติปรับปรุงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เช่น กรณีสิทธิในการรับทราบความเป็นไปของคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายตามที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องโดยต้องเขียนถึงเหตุผลและความจำเป็นในการขอทราบข้อมูลด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลของการดำเนินคดี การสั่งให้ใช้หรือสั่งให้สิ้นสุดการใช้มาตรการกักกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือคำสั่งพักการลงโทษหรือปล่อยตัวผู้ต้องขังด้วย หรือกรณีความเสียหายอาจร้องขอต่อศาลเพื่อตรวจสอบสำนวนคดีเพื่อประโยชน์ในการเรียกค่าเสียหายในทางแพ่ง และศาลต้องแจ้งถึงสิทธิที่ผู้เสียหายในกรณีที่เป็นพยานก็สามารถที่จะให้บุคคลที่ไว้วางใจอยู่ร่วมด้วยในขณะที่ให้ถ้อยคำได้ และในปี 1987 ได้มีการแก้ไขกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติให้ผู้เสียหายได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีและสามารถเข้าถึงสำนวนได้⁶³

4. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยใช้ระบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ ซึ่งกำหนดโดยรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยมลรัฐ 50 มลรัฐ และ 1 เขตการปกครอง โดยมีรัฐบาลกลาง (Federal Government) รัฐสภา (Congress) และศาลสูง (Supreme Court) ซึ่งแต่ละรัฐมีสิทธิในการปกครองตนเอง ระบบการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม การฟ้องคดีอาญาจึงเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น

4.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

กฎหมายของสหรัฐอเมริกาคำหนดหลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยกำหนดนิยามของคำว่า “เหยื่อ” (Victim) ตามประมวลกฎหมายของสหรัฐอเมริกา (U.S.C) หมายถึง บุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมานโดยตรงทางกาย ความรู้สึก หรือความเสียหายในทางการเงิน อันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญา และรวมถึงเหยื่อผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกทำให้ทุพพลภาพหรือเสียชีวิต หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนี้

- 1) คู่สมรส
- 2) ผู้พิทักษ์
- 3) ผู้ปกครอง
- 4) บุตร

⁶³ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2544. หน้า 127.

- 5) ญาติทางสายโลหิตเดียวกัน
- 6) สมาชิกในครอบครัว
- 7) บุคคลอื่นผู้ได้รับแต่งตั้งจากศาล

และให้รวมถึงเหยื่อที่เป็นสถาบันการเงินหรือผู้แทนสถาบันการเงิน โดยบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องจำเลยในคดีอาญาต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิதியที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรง ผู้มีอำนาจจัดการแทนจึงมีอำนาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดและมีโช้ผู้เสียหายโดยนิதியยอมไม่มีสิทธิยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยกฎหมายสหรัฐอเมริกาในแต่ละมลรัฐอาจมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับกฎหมายที่มีการกำหนด บทบัญญัติใช้บังคับกันภายในของแต่ละมลรัฐ

4.1.1 ประเภทคดีค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง

ประเภทคดีที่สามารถขอให้ศาลพิจารณาค่าเสียหายในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ อาชญากรรมร้ายแรง การกระทำความผิดต่อทรัพย์สินซึ่งรวมถึงการฉ้อโกง การหลอกลวง คดีที่ผู้เสียหายได้รับความทุกข์ทรมานทางร่างกายหรือสูญเสียที่เป็นตัวเงิน และการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการให้สินบนสำหรับผลผลิตของผู้บริโภค โดยศาลสามารถกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ได้เต็มตามจำนวนความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดที่มีค่าพิพาทขาให้ลงโทษ แต่หากความปรากฏแก่ศาลว่าความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินมีความเสียหายจำนวนมากจนไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ หรือเหตุที่การวินิจฉัยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุหรือจำนวนความสูญเสียของผู้เสียหายจะทำให้เกิดความยุ่งยากหรือทำให้การพิพาทคดีล่าช้า เนื่องจากการดำเนินการใช้ค่าเสียหายเป็นการสร้างภาระที่หนักเกินไป ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายก็ได้

การพิจารณาเพื่อมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย ศาลจะพิจารณาจากรายงานของเจ้าพนักงานคุมประพฤติซึ่งจะมีบัญชีความเสียหายต่าง ๆ โดยสอบถามจากผู้เสียหาย ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำของจำเลยทั้งทางด้านการเงิน สังคม จิตใจ หรือกรณีที่ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ศาลจะสั่งจ่ายค่าเสียหายจากค่ารักษาพยาบาล ค่าบริการทางการแพทย์ ค่าอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ใช้ในการรักษาผู้เสียหาย ตลอดจนค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการฟื้นฟูร่างกาย และจิตใจ ค่าขาดรายได้ โดยศาลจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้ชดใช้ความเสียหาย จากพยานหลักฐานที่สมบูรณ์และถูกต้อง ในการเยียวยาความเสียหายทางการเงินที่ผู้เสียหายได้รับ และนำไปใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวด้วย ซึ่งเป็นหลักประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

4.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับใช้คำสั่งใหม่ทดแทน

สหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit) หรือ FLU ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำสั่งชดใช้ตามคำพิพากษา ในขั้นตอนการบังคับคดีซึ่งจะติดตามเป็นเวลา 20 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา โดยหน่วยงานดังกล่าวเป็นผู้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมหนี้ทางการเงิน เพื่อเป็นประกันว่าผู้เสียหายหรือเหยื่อจะได้รับการชดใช้เต็มตามความเสียหาย ซึ่งรัฐมีบทบาทในการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยจะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เหยื่ออาชญากรรมที่รุนแรงหรืออาชญากรรมประเภทอื่น ๆ แต่ละมลรัฐ ค่าตอบแทนความเสียหายจะจ่ายให้แก่พลเมืองที่อาศัยในมลรัฐที่ได้รับอันตรายจากอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในมลรัฐนั้น ๆ

ผู้มีสิทธิร้องขอค่าตอบแทนความเสียหาย ได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม ทายาทของเหยื่ออาชญากรรม ผู้ถูกฆาตกรรม ญาติของเหยื่ออาชญากรรม โดยต้องยื่นคำร้องต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายในมลรัฐที่เกิดอาชญากรรม ซึ่งค่าตอบแทนความเสียหายจะครอบคลุมค่ารักษาพยาบาล ค่าปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิต ค่าชดเชยจากการสูญเสียการจ้างงานกรณีผู้เสียหายเป็นคนพิการ ค่าเลี้ยงดู ค่าทำศพ และอาจรวมถึงค่าใช้จ่ายในการหางานใหม่ให้แก่เหยื่ออาชญากรรม การทำความสะอาดสถานที่ที่เกิดการฆาตกรรม ค่าชดเชยทรัพย์สินส่วนตัว และการบำบัดฟื้นฟู⁶⁴ เป็นต้น

4.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ

สหรัฐอเมริกามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเกี่ยวกับการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ในปี ค.ศ. 1982 ซึ่งจากเดิมที่ผู้เสียหายในคดีอาญาหากต้องการเรียกค่าเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาต้องฟ้องเป็นคดีต่างหาก เป็นการเปลี่ยนให้รัฐเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหาย โดยได้บัญญัติกฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมและพยาน (The Victim and Witness Protection Act 1982) ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกของสหรัฐอเมริกาที่มีบัญญัติให้ความคุ้มครองบุคคล ผู้ซึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมและพยานในคดีอาญา เพื่อเป็นการรับรองว่ารัฐบาลให้ความสำคัญในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมและพยานตามหลักการของรัฐธรรมนูญ ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ.1983 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานเหยื่ออาชญากรรม สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Office for Victims of Crime : OVC) ซึ่งมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม และกำหนดนโยบายในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม บริหารโดยสภาองค์กรส โดยการจัดหาแหล่งเงินทุนในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อทั่วประเทศ ในปี ค.ศ.1984 รัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมาย

⁶⁴ พรพิมล ธรรมเทวี. การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากรณีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ. หน้า 69.

เหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 1984 : VOCA) โดยมีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งแหล่งเงินทุนหลัก ได้แก่ ค่าปรับทางอาญาจากผู้กระทำความผิด ทำให้กองทุนมีแหล่งเงินได้แบบพึ่งพาตนเองได้ซึ่งกองทุนดังกล่าวจะใช้ในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม และเป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือพยาน⁶⁵

ต่อมาได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อขึ้นอีกหลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยผู้เสียหายในคดีอาญา ค.ศ.1984 (Victims of Crime Act of 1984) พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อและการชดเชย ค.ศ.1990 (Victims Rights and Restitution Act of 1990) พระราชบัญญัติว่าด้วยการควบคุมอาชญากรรมและการบังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 1994 (Violent Crime Control and Law Enforcement Act 1994) และพระราชบัญญัติการนิยามสิทธิของเหยื่อ ค.ศ. 1997 (Victim Rights Clarification Act, 1997) เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ได้บัญญัติเป็นหมวดหมู่ในกฎหมายสหรัฐอเมริกา (United State Code : U.S.C.) หัวข้อที่ 18 (Title 18- Crimes and Criminal Procedure) และหัวข้อที่ 42 (Title 42-The Public Health and Welfare) โดยมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาดังนี้⁶⁶

1) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับบาดเจ็บ หรือตายจากการกระทำหรือพยายามกระทำความผิดอาญาร้ายแรง หรือการขัดขวางป้องกันผู้ที่กระทำความผิด หรือการช่วยจับผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา

2) หากผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมต้องถูกทำร้ายถึงตาย จากการทำ ความผิดอาญาในข้อ 1 รัฐจะชดเชยความเสียหายให้กับทายาท รวมทั้งผู้อยู่ในความอุปการะหรือผู้ที่ต้องพึ่งพาหรืออยู่ในความดูแล หรืออยู่ในความอุปถัมภ์ ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับรับการชดเชยความเสียหาย ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอาญา เช่น สนับสนุน หรือมีพฤติกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดอาชญากรรม รู้หรือเต็มใจเข้าร่วมในการก่อให้เกิดบาดเจ็บหรือตาย และผู้เสียหายต้องไม่เป็นสมาชิกหรือบุคคลในครอบครัวเดียวกับผู้กระทำความผิด

ความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหาย ได้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดทางเพศ ปล้นทรัพย์ และความผิดอาญาร้ายแรงซึ่งผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับบาดเจ็บ หรือทุพพลภาพร่างกาย หรือจิตใจ

⁶⁵ Office for Victims of Crime *OVC FACT SHEET*. May 27, 2024. Retrieved from https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/publications/factshts/what_is_OVC2010/intro.html.

⁶⁶ชัชฎาภรณ์ กิจทวี. การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ. 2546. หน้า 36-37.

หรือถึงแก่ความตาย ซึ่งในคดีความผิดเล็กน้อย บาดเจ็บหรือตายจากความผิดเกี่ยวกับจรรยาจร รัฐจะไม่ชดเชยความเสียหายให้ เว้นแต่ผู้กระทำผิดจะใช้รถเป็นเครื่องมือในการกระทำผิดอาญา ซึ่งความผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแต่ละมลรัฐจะแตกต่างกันไป นอกจากนี้บางมลรัฐยังได้กำหนดให้การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่มีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเท่านั้น โดยจะปฏิเสธการช่วยเหลือผู้เสียหายที่สามารถรับภาระการสูญเสียทางเศรษฐกิจจากอาชญากรรมได้

การจ่ายเงินค่าชดเชยความเสียหายจะจ่ายตามความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจริง แต่ไม่เกินขั้นสูงที่กำหนดไว้ ซึ่งการกำหนดจำนวนเงินขั้นสูงของแต่ละมลรัฐจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละมลรัฐ โดยทั่วไปไม่เกิน 10,000 ดอลลาร์ สำหรับจำนวนเงินขั้นต่ำ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า 100 ดอลลาร์ หรือเจ็บป่วยไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์ติดต่อกัน และหากผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายจากทางอื่นหรือหน่วยงานอื่นแล้ว รัฐจะไม่ชดเชยความเสียหายให้ หรืออาจชดเชยความเสียหายน้อยกว่าความเสียหายที่ได้รับ

ประเภทของการชดเชยความเสียหาย ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายหรือจิตใจ ค่าสูญเสียทางเศรษฐกิจ เช่น ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ การฝึกอบรมอาชีพ และการดูแลเยียวยาอื่น ๆ หากเป็นกรณีเสียชีวิต รัฐจะจ่ายค่าจัดการศพไม่เกิน 500 ดอลลาร์ แต่หากไม่ตายทันที รัฐจะชดเชยความเสียหายเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าสูญเสียทางเศรษฐกิจของทายาทหรือผู้อยู่ในความดูแล ค่าขาดใ้รอุปกรณ์⁶⁷ เป็นต้น

4.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหรัฐอเมริกา (U.S.C) โดยผู้เสียหายมีสิทธิดังต่อไปนี้⁶⁸

- 1) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเหมาะสมจากผู้ถูกกล่าวหา
- 2) สิทธิที่จะได้รับแจ้งเกี่ยวกับการดำเนินคดีในชั้นศาล เมื่อมีการรอกการลงโทษ การปล่อยตัว หรือผู้ต้องหาหลบหนี โดยต้องแจ้งให้ทราบด้วยข้อมูลที่ถูกต้อง เหมาะสม รวดเร็ว
- 3) สิทธิที่จะไม่ได้รับการกีดกันจากกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล เว้นแต่มีหลักฐานที่ชัดเจนและน่าเชื่อว่าคำให้การของเหยื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญหากเหยื่อได้ยื่นคำให้การอื่นใดในการพิจารณาคดีนั้น

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 41-42.

⁶⁸ 18 U.S.C Chapter 237 §3771: Crime victims' rights (a). May 27, 2024. Retrieved from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2022-title18/html/USCODE-2022-title18-part111.htm>.

- 4) สิทธิที่จะได้รับทราบการดำเนินการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัว การพิจารณาคำร้อง การพิจารณาคดี หรือการพิจารณาพักการลงโทษ
- 5) สิทธิในการปรึกษาหารือกับพนักงานอัยการ
- 6) สิทธิในการได้รับการชดเชยค่าเสียหายครบถ้วนและทันเวลาตามที่กฎหมายบัญญัติ
- 7) สิทธิในการพิจารณาคดีโดยไม่ล่าช้าเกินสมควร
- 8) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและเคารพในศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัวของผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม
- 9) สิทธิที่จะได้รับแจ้งในเวลาที่เหมาะสม สำหรับการเจรจาต่อรอง หรือข้อตกลงในการดำเนินคดีที่ทำให้ต้องเลื่อนคดีออกไป
- 10) สิทธิที่จะได้รับทราบถึงสิทธิทั้งหลายเหล่านี้

สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ขั้นตอนสอบสวน ขั้นพิจารณา และขั้นหลังพิจารณา โดยมีการจัดตั้งระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย (Victim Notification System) ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติแห่งสหรัฐอเมริกา (Federal Bureau of Investigation : FBI) สำนักงานช่วยเหลือผู้เสียหาย (Office for Victims of Crime) และสำนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ผู้เสียหายมั่นใจว่าตนจะได้รับความยุติธรรมตลอดขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งผู้ดูแลระบบจะบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้เสียหาย เช่น หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ที่อยู่ อีเมล เบอร์โทรศัพท์ จากนั้นผู้ดูแลระบบจะทำการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับคดีไม่ว่าจะเป็น ข้อมูลคำพิพากษาการปล่อยตัวจำเลยและระยะเวลาจำคุกให้กับผู้เสียหายทราบ 3 ช่องทาง คือ ทางไปรษณีย์ ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และทางโทรศัพท์⁶⁹ นอกจากนี้ยังมีการตรากฎหมาย Crime Victims Act, Section 501 (a) กรณีที่กรมราชทัณฑ์จะปล่อยตัวจำเลยต้องแจ้งเตือนไปยังผู้เสียหายก่อนการปล่อยตัวไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องปฏิเสธการปล่อยตัวผู้กระทำผิดต่อคณะกรรมการพิจารณา⁷⁰

⁶⁹ สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย. หน้า 172-173.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 263.

5. เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ชั้นหลังพิจารณาตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษาบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับที่กำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยผู้ศึกษาจะเน้นศึกษาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาเฉพาะชั้นหลังพิจารณา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ และสิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณาตามกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศ	ไทย	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	สหรัฐอเมริกา
ข้อพิจารณา			
การใช้สิทธิเรียกร้องค่า	- ต้องเป็นผู้เสียหาย	- ผู้เสียหาย	- ต้องเป็นผู้เสียหาย
สินไหมทดแทนของ	โดยนิตินัย	- หัวหน้าของเจ้าพนักงาน	โดยนิตินัย
ผู้เสียหาย	- ไม่มีส่วนร่วมในการ	และสมาชิกในครอบครัว	- ฟ้องเป็นคดีอาญาโดย
	กระทำผิด	ของผู้ตาย	พนักงานอัยการเท่านั้น
	- เลือกฟ้องเป็นคดีแพ่ง	- กรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์	เอกชนหรือผู้เสียหายไม่มี
	หรือคดีอาญา	หรือผู้วิกลจริตหรือกรณี	อำนาจฟ้องคดีอาญา
		ผู้เสียหายเป็นนิติบุคคล ให้	- ศาลจะพิจารณาจ่ายค่า
		ตัวแทนตามกฎหมาย	สินไหมทดแทนจากรายงาน
		มีสิทธิยื่นฟ้องคดีได้	ของพนักงานคุมประพฤติ
		- ยื่นคำร้องขอให้ผู้กระทำ	
		ผิดชดใช้ค่าเสียหายก่อน	
		ดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือ	
		ดำเนินคดีอาญาและยื่นคำ	
		ร้องขอให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำ	
		ผิดชดใช้ค่าเสียหาย	

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเทศ	ไทย	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	สหรัฐอเมริกา
ข้อพิจารณา			
ประเภทคดีที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน	มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ทุกประเภทฐานความผิด	ความผิดอาญาที่มีโทษไม่ร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานบุกรุก หมิ่นประมาท เปิดเผยความลับของจดหมาย ทำร้ายร่างกาย ช่มชู้ ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาที่เกี่ยวข้อง การแข่งขันทางการค้า และ ความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า เป็นต้น	ความผิดที่เกี่ยวข้องกับ อสังหาริมทรัพย์และ อาชญากรรมทุกประเภท
ค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง	ค่าเสียหายเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ ค่าเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือความเสียหายทางทรัพย์สิน	ความเสียหายในด้าน ร่างกาย ทรัพย์สิน และ ความเสียหายทางด้าน ศีลธรรม ค่าทำศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าเสียหายทางจิตใจ ต้องถึงขนาดทำให้ผู้เสียหาย มีอาการทางจิตเวช	ค่าเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิด เช่น การชดใช้ ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ค่ารักษา ค่าใช้จ่ายเรื่องสุขภาพของจิตใจ ค่าขาดความสามารถ
หน่วยงานรับผิดชอบในการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา	ไม่มีหน่วยงานให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะ แต่หากผู้เสียหายเป็นคนยากจน ศาลอาจมีคำสั่งแต่งตั้งทนายขอแรงให้แก่ผู้เสียหายได้ในชั้นพิจารณาจนถึงชั้นอุทธรณ์ฎีกาหรือการบังคับคดี	ไม่มีหน่วยงานในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นการเฉพาะ แต่มีการแต่งตั้งทนาย เพื่อดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนรวมถึงการบังคับคดี	หน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit หรือ FLU)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเทศ	ไทย	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	สหรัฐอเมริกา
ข้อพิจารณา			
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยา	มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ	มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ	มีการจัดตั้งสำนักงานเหยื่อ
ความเสียหายจากรัฐ	จ่ายค่าตอบแทนความเสียหาย ได้แก่ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม จ่ายค่าตอบแทนไม่เกินจำนวนเงินขั้นสูงที่กำหนด ดังนี้ - ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล - ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ - เงินช่วยเหลือผู้รับผลกระทบ (ค่าขาดรายได้ อุปการะ) - ค่าขาดประโยชน์ - ค่าขาดประโยชน์ - ค่าขาดประโยชน์ - ค่าตอบแทนอื่นตามที่คณะกรรมการฯ เห็นสมควร	จ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่อ อาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ได้แก่ Ministry of Work and Social Order จ่ายค่าตอบแทนโดยไม่กำหนดเพดานขั้นสูง ดังนี้ - ค่ารักษาพยาบาล - ค่าฟื้นฟูร่างกายและสภาพจิตใจ - ค่าใช้จ่ายในพิธีศพ - ค่าขาดรายได้อุปการะ - ค่าบริการในการทวงหนี้ใหม่ - เงินบำนาญ หากผู้เสียหายพิการหรือหรือความสามารถในการหารายได้ของผู้เสียหายลดลง	อาชญากรรม สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Office for Victims of Crime : OVC) โดยจ่ายค่าชดเชย ไม่เกินจำนวนเงินขั้นสูงที่กำหนดของแต่ละมลรัฐ ดังนี้ - ค่ารักษาพยาบาล - ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ - ค่าขาดประโยชน์ - ค่าขาดรายได้ - ค่าจัดการศพ - ค่าขาดรายได้อุปการะ
สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา	- มีสิทธิได้รับทราบผลคำพิพากษา - มีสิทธิตรวจสอบสำนวนคดีโดยได้รับอนุญาตจากศาล - มีสิทธิติดตามความเคลื่อนไหวของสำนวนคดีของตนเอง ตรวจสอบผลคำสั่งศาล และสามารถคัดถ่ายคำพิพากษาเป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ - ไม่มีบทบัญญัติให้ผู้เสียหายได้รับทราบผลการพิจารณาของศาลในการนำมาตรการอื่นแทนโทษจำคุก	- มีสิทธิได้รับทราบผลคำพิพากษา - มีสิทธิยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เพื่อขอทราบว่ามีอยู่ระหว่างจำคุกหรือถูกปล่อยตัว การสั่งให้ใช้หรือสั่งให้สิ้นสุดการใช้มาตรการกักกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือคำสั่งพักการลงโทษหรือปล่อยตัวผู้ต้องขัง	- มีสิทธิที่จะได้รับทราบการดำเนินการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัว การพิจารณา คำร้อง การพิจารณาคดี หรือการพิจารณาพักการลงโทษ

5.1 การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่มีการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ ซึ่งจำกัดเฉพาะกรณีที่เป็นความผิดอาญาอันยอมความได้เท่านั้น โดยกำหนดผู้เสียหายในคดีอาญาโดยไม่ยึดหลักว่าจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งแตกต่างกันกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทย ถึงแม้จะยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แต่กฎหมายไทยยังให้ความสำคัญกับความเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายในคดีอาญาดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง บุคคลผู้จะมีสิทธิฟ้องจำเลยในคดีอาญาต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น ในส่วนของสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐ ในการดำเนินคดีอาญาสามารถกระทำได้เฉพาะรัฐฝ่ายเดียวเท่านั้น เอกชนหรือผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีและดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ แต่อย่างไรก็ตามในแต่ละมลรัฐอาจมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในที่มีการกำหนดบทบัญญัติใช้บังคับกันภายในมลรัฐ

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิยื่นคำร้องขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้ก่อนที่จะดำเนินคดีในศาลแพ่ง และสามารถดำเนินคดีในศาลอาญาเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายได้ด้วย ส่วนของสหรัฐอเมริกาจะแตกต่างจากกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและกฎหมายไทยอย่างมาก โดยการยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนต่อศาลกำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานคุมประพฤติ เพราะกฎหมายสหรัฐอเมริกาถือว่าการชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นส่วนหนึ่ง ของการลงโทษทางอาญาและเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติ ศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเต็มตามจำนวนความผิดที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์และอาชญากรรมทุกประเภท นอกจากคดีที่มีผู้เสียหายและค่าเสียหายมากเกินไปจนไม่สามารถชดเชยได้ครบตามจำนวนความเสียหายที่แท้จริง

5.1.1 ประเภทคดีและค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้อง

กฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย และความเสียหายทางศีลธรรม ซึ่งรวมถึงความเสียหายต่อความรู้สึก และค่าเสียหายทางอ้อม ได้แก่ ค่าทำศพ ค่าขาดไร้อุปการะ รวมถึงเงินบำนาญหากผู้เสียหายพิการหรือหรือความสามารถในการหารายได้ของผู้เสียหายลดลง ส่วนความเสียหายทางจิตใจที่ศาลจะพิจารณาสั่งให้ต้องถึงขนาดทำให้ผู้เสียหายมีอาการจิตเวช โดยคำฟ้องที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำกัดเฉพาะในความผิดอาญาที่มีโทษไม่ร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานบุกรุกหมิ่นประมาท เปิดเผยความลับของจดหมาย ทำร้ายร่างกาย ช่มชู้ ทำให้เสียทรัพย์สิน ความผิดอาญา

ที่เกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า และความผิดอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์เครื่องหมายการค้า เป็นต้น ส่วนของสหรัฐอเมริกาศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเต็มตามจำนวนในความผิดที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์และอาชญากรรมทุกประเภท ซึ่งคดีที่ศาลมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมที่มีความรุนแรง โดยศาลจะมีคำสั่งให้ชดใช้เงินโดยไม่คำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดว่าสามารถจ่ายค่าเสียหายได้หรือไม่ สอดคล้องกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ของไทยที่กำหนดให้พนักงานอัยการสามารถเรียกคืนทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในคดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร และมาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนได้ทุกประเภททุกฐานความผิดนอกจากที่พนักงานอัยการร้องขอ

ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และกฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทยมีการกำหนดไว้คล้ายกัน คือค่าเสียหายที่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ และค่าเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้

5.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทน

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีหน่วยงานในการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นการเฉพาะ แต่จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหายในชั้นพิจารณาเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนและการบังคับคดีค่าสินไหมทดแทนเหมือนกับประเทศไทย

ส่วนการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนในสหรัฐอเมริการัฐบาลกลางมีการกำหนดให้ตั้งหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit) หรือ FLU ที่เป็นหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำสั่งชดใช้ตามคำพิพากษา โดยจะเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดีแทนผู้เสียหาย จนกว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหาย ซึ่งกำหนดเวลา 20 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ซึ่งสหรัฐส่วนใหญ่จะจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายจำนวนขั้นสูงระหว่าง 15,000 – 25,000 ดอลลาร์สหรัฐ การพิจารณาเพื่อมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย ศาลจะพิจารณาจากรายงานของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ โดยศาลจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ความเสียหาย และนำไปใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวด้วย ซึ่งเป็นหลักประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น โดยมาตรการดังกล่าวเป็นการรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการเยียวยามากขึ้น

มาตรการการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายไทย ประธานศาลฎีกา ได้มีคำแนะนำ กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และต้องมีการบังคับคดี กำหนดให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินการเพื่อบังคับคดี รวมทั้งประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อบำบัดความสะดกให้แก่ผู้เสียหาย หรือขอข้อมูลขององค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การยึดอายัดทรัพย์สิน

ของจำเลยหรือบังคับคดีโดยวิธีการอื่น กรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนยากจน ศาลอาจตั้งนายความให้แก่ผู้เสียหายเพื่อดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนและดำเนินการต่าง ๆ จนถึงชั้นบังคับคดีแทนผู้เสียหายได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 นอกจากนี้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ยังให้ความช่วยเหลือเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการจ้างนายความที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อช่วยเหลือในการยื่นคำร้องการบังคับคดี โดยคำนึงถึงฐานะของผู้ยื่นคำขอและโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายอื่น ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานดังกล่าวจะให้ความช่วยเหลือในการบังคับคดี

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีนายความหรือหน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือในการบังคับคดีให้แก่ผู้เสียหาย แต่ก็ยังไม่ได้เป็นหลักประกันได้ว่า ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยความเสียหายได้ครบตามจำนวนในคำพิพากษา เนื่องจากจำเลยส่วนมากเป็นผู้มีฐานะยากจน ไม่มีทรัพย์สินที่จะสามารถบังคับคดีมาชำระค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาได้ รัฐจึงต้องเข้ามาเยียวยาความเสียหายตามหลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ

5.2 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ

สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ได้แก่ Ministry of Work and Social Order ซึ่งผู้เสียหายและทายาทผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากจำเลย สำหรับความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย รวมถึงความเสียหายทางศีลธรรมด้วย โดยจะต้องแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานตำรวจและให้รายละเอียดเกี่ยวกับ วัน เวลา สถานที่ และรายละเอียดเกี่ยวกับการบาดเจ็บ การสูญเสียชีวิตหรือความเสียหายหรือสูญหายของทรัพย์สิน ระบบการชดเชยค่าเสียหายของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีเป็นการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิดมีสิทธิเรียกร้อง ได้แก่ ค่าตอบแทนความเสียหายดังกล่าว รวมถึงค่ารักษาพยาบาลร่างกายและสภาพจิตใจ การฟื้นฟูและบำบัดร่างกาย ค่าใช้จ่ายในพิธีศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าบริการในการหางานใหม่ เป็นต้น โดยกฎหมายมิได้กำหนดเพดานขั้นสูงไว้

สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งสำนักงานเหยื่ออาชญากรรม สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Office for Victims of Crime : OVC) มีหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดหาแหล่งเงินทุนในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อทั่วประเทศ ซึ่งรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมายเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 1984 : VOCA) โดยมีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งแหล่งเงินทุนหลัก ได้แก่ ค่าปรับทางอาญาจากผู้กระทำผิด ทำให้กองทุนมีแหล่งเงินได้แบบพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งกองทุนดังกล่าวจะใช้ในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่อ

อาชญากรรม และเป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือพยาน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกองทุนยุติธรรมของประเทศไทย ซึ่งกองทุนยุติธรรมมีรายได้จากเงินที่ศาลสั่งบังคับกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาลตามประมวลกฎหมายอาญา ค่าธรรมเนียมศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญา ในอัตราร้อยละห้าของจำนวนเงินเฉพาะส่วนที่นำส่งคลัง สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต ร่างกาย ปล้นทรัพย์ ความผิดอาญาร้ายแรง ซึ่งผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือทุพพลภาพหรือจิตใจ หรือเสียชีวิต ส่วนความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือเสียชีวิตในความผิดเกี่ยวกับจราจร รัฐจะไม่ชดเชยความเสียหายให้ โดยกำหนดให้รัฐชดเชยความเสียหายเท่าที่ผู้เสียหายได้รับตามความเสียหายจริง แต่ไม่เกินกำหนดจำนวนเงินขั้นสูงที่แต่ละมลรัฐกำหนด

ประเทศไทยมีการบัญญัติพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นกฎหมายที่บัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ชดใช้เยียวยา ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้มีสิทธิขอรับการชดเชยความเสียหายเหมือนกับสหรัฐอเมริกา คือ เป็นผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ส่วนกรณีพิจารณา โอกาสที่ผู้เสียหายได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น ซึ่งกฎหมายในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีมีได้นำมาเป็นเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือ ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหากเสียชีวิต มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนสูงสุด 200,000 บาท สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานลักทรัพย์และชิงทรัพย์ ความผิดฐานกรรโชก ริดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ ความผิดฐานบุกรุก นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทธรณ์สิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยภารกิจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายของกองทุน ได้แก่ การจ้างทนายเพื่อดำเนินการสืบทรัพย์ ตั้งเรื่องบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดี (ขายทอดตลาด) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา สำหรับการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน กองทุนยุติธรรมให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นกระทำความผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลใดหรือกรณีอื่นที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชื่อเสียง ทรัพย์สิน จะไม่อยู่ในความหมายการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามระเบียบนี้ โดยผู้มีสิทธิขอรับการช่วยเหลือ ได้แก่

ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้รับความเสียหาย หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย

จะเห็นว่าสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีการกำหนดหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้เสียหายในการขอรับเงินค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายคล้ายกับสหรัฐอเมริกา แต่กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมิได้พิจารณาถึงฐานะของผู้เสียหาย และไม่ได้กำหนดเพดานขั้นสูงในการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายไว้แต่อย่างใด

5.3 สิทธิผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการกำหนดสิทธิ ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา ได้แก่ ข้อมูลที่เจ้าหน้าที่รัฐจำเป็นต้องแจ้งแก่ผู้เสียหายโดยไม่ต้องร้องขอ ได้แก่ ผลคำพิพากษา และข้อมูลหากผู้เสียหายต้องการทราบต้องร้องขอต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ได้แก่ ข้อมูลการจำคุกหรือปล่อยตัวของจำเลยซึ่งต้องยื่นต่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ซึ่งคล้ายกับกฎหมายของไทยตามคำแนะนำประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ข้อ 11 กำหนดว่าเมื่อศาลมีคำพิพากษา ศาลพึงแจ้งผลคำพิพากษาพร้อมคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาให้ผู้เสียหายทราบโดยเร็ว โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้กรณีผู้เสียหายต้องการทราบข้อมูลต่าง ๆ ในสำนวนคดี ไม่ว่าจะเป็นผลคำพิพากษา หรือข้อมูลอื่น ๆ เช่น การยื่นคำร้องขอประกันตัว ข้อมูลการจำคุกหรือปล่อยตัวของจำเลย ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาขอคัดสำเนาเอกสาร หรือขอตรวจดูสำนวนได้ ในส่วนของสหรัฐอเมริกามีบัญญัติกฎหมาย Crime Victims Act, Section 501 (a) กรณีที่กรมราชทัณฑ์จะปล่อยตัวจำเลยต้องแจ้งเตือนไปยังผู้เสียหายก่อนการปล่อยตัวไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องปฏิเสธการปล่อยตัวผู้กระทำผิดต่อคณะกรรมการพิจารณา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา กรณีการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวจำเลยหรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบ และรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทั่งความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาชั้นหลังพิจารณา

จากการศึกษาทบทวนฎีกาหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะชั้นหลังพิจารณา พบว่ามีกฎหมายหลายฉบับที่ให้การคุ้มครองสิทธิ ช่วยเหลือและเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ (1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องในการเรียกค่าสินไหมทดแทน นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตามมาตรา 43 โดยยื่นคำร้องเข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก่อนเริ่มสืบพยาน โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม (2) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น (3) พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี ได้แก่ ค่าจ้างทนายความ ค่าที่ปรึกษา หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ค่าฤชาธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงเสมอภาคและเป็นธรรม นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมไว้หลายมาตรา แต่ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา อย่างไรก็ตาม พบว่ายังคงมีปัญหาของบทบัญญัติกฎหมายประเทศไทยหลายประการ ในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในชั้นหลังพิจารณา ซึ่งสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ 3 ประการ ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการเยียวยาความเสียหายทุกประเภทด้วยความรวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย เพื่อลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล ลดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาที่ไม่จำเป็นและเพื่อให้การกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่ต้องใช้ให้แก่ผู้เสียหายเป็นไปด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรมมากที่สุด โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ ซึ่งเป็นการลดภาระค่าธรรมเนียมศาลให้แก่ผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทนายความในการดำเนินคดี เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างรวดเร็ว เป็นธรรม และประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ซึ่งกำหนดให้ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน และมีสิทธิได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมให้แก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ที่กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีกระบวนการที่เอื้อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดด้วยความสะดวก รวดเร็ว และสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องในการเรียกค่าสินไหมทดแทน นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน 9 ฐานความผิดตามมาตรา 43 ได้แก่ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร โดยยื่นคำร้องเข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก่อนเริ่มสืบพยาน โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม เพื่อให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือความเสียหายต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องฐานความผิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เสียหายได้รับทรัพย์สินคืน และได้รับการชดเชยราคาทรัพย์สินที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดของจำเลยได้โดยสะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหมือนคดีแพ่งทั่วไป และหากผู้เสียหายมีฐานะยากจน ศาลจะจัดทนายความให้เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินคดีโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้โดยสะดวก และรวดเร็วขึ้น

อย่างไรก็ตามเนื่องจากคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินใหม่ทดแทนหรือค่าธรรมเนียม ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และในกรณีที่ศาลสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามมาตรา 43 มาตรา 44 หรือมาตรา 44/1 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษาหากจำเลยไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เนื่องจากการบังคับคดีมีขั้นตอนการดำเนินการที่ซับซ้อนมีค่าธรรมเนียมในการดำเนินการซึ่งผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของการบังคับคดีซึ่งต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และเห็นว่าจำเลยมีฐานะยากจนไม่มีทรัพย์สินที่จะบังคับชำระหนี้ ไม่มีประโยชน์ในการบังคับคดี การสืบทรัพย์ทำได้ยากเนื่องจากการขอข้อมูลการสืบทรัพย์จากธนาคารมักถูกปฏิเสธการให้ข้อมูลโดยอ้างพระราชบัญญัติข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ซึ่งเป็นความลับไม่สามารถให้ข้อมูลได้ และการดำเนินการดังกล่าวต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือค่าใช้จ่ายในการสืบทรัพย์จำนวนมาก อาจเสียเงินเปล่าโดยไม่ได้รับการชดเชยคืนกลับมา โดยการบังคับคดีในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาดังกล่าวเป็นภาระแก่ผู้เสียหาย ซึ่งผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายตามคำพิพากษา ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง

ในส่วนบทบัญญัติกฎหมายที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในชั้นบังคับคดี สำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ข้อ 12 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนซึ่งจำเป็นต้องมีการบังคับคดี ให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายในการดำเนินการเพื่อบังคับคดี รวมทั้งประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย หรือขอข้อมูลขององค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การยึดอายัดทรัพย์ของจำเลยหรือบังคับคดีโดยวิธีการอื่น แต่เป็นเพียงการให้คำแนะนำช่วยเหลือในเบื้องต้นเท่านั้น มิได้มอบหมายให้เจ้าพนักงานที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ดำเนินการ กรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนยากจนยังสามารถยื่นคำร้องต่อสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เพื่อขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดีซึ่งรวมถึงการบังคับคดีจากกองทุนยุติธรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ได้อีกด้วย นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 กำหนดให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นคนยากจนสามารถขอให้ศาลตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหายเพื่อดำเนินการเรียกค่าสินไหมทดแทนและดำเนินการต่าง ๆ จนถึงชั้นบังคับคดีแทนผู้เสียหายได้

สำหรับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีในคดีค้ำมนุษย์ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ.2559 มาตรา 15 ได้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาศังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายเพื่อบังคับคดี ให้เป็นไปตามคำพิพากษา โดยได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง และตามพระราชพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กรณีที่พนักงานอัยการได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาศังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายได้ โดยผู้เสียหายไม่ต้องยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเองดังเช่นคดีความผิดอาญาทั่วไป เป็นการยกระดับการคุ้มครองสิทธิให้ผู้เสียหายในคดีค้ำมนุษย์ให้เป็นพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ซึ่งเห็นได้ว่าการบังคับคดีของผู้เสียหายในคดีค้ำมนุษย์ มีกระทรวงการพัฒนาศังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้ความช่วยเหลือในการบังคับคดีแต่ผู้เสียหายในคดีอาญา กฎหมายมิได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกจากรัฐในขั้นตอนของการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เป็นการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันในทางกฎหมาย ซึ่งไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ที่กำหนดทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีบทบัญญัติให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว ให้ความช่วยเหลือในการบังคับคดี แต่เนื่องจากจำเลยส่วนมากเป็นผู้มีฐานะยากจน ไม่มีทรัพย์สินที่จะสามารถบังคับคดีมาชำระค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย ซึ่งเป็นหลักประกันการให้ความคุ้มครองในขั้นตอนของการบังคับคดีภายหลังจากศาลมีคำพิพากษา ซึ่งควรได้รับการพิจารณาและกำหนดมาตรการในการช่วยเหลือเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพ และสามารถเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง

หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศอย่างสหรัฐอเมริกา การบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนในสหรัฐอเมริการัฐบาลกลางมีการกำหนดให้ตั้งหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit) หรือ FLU ที่เป็นหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำสั่งชดใช้ตามคำพิพากษา โดยจะเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดีแทนผู้เสียหาย จนกว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหาย โดยกำหนดเวลา 20 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ซึ่งเป็นมาตรการรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายมากขึ้น

ผู้ศึกษาเห็นว่าประเด็นปัญหาการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของประเทศไทย ควรนำรูปแบบการดำเนินการในกฎหมายของสหรัฐอเมริกามาใช้ ซึ่งน่าจะเหมาะสมกับประเทศไทย เนื่องจากไม่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากและไม่เป็นภาระกับระบบงบประมาณของรัฐจนเกินไป โดยการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้หน่วยงานของรัฐ อย่างเช่น สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมระดับจังหวัด ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีรวมถึงการบังคับคดี โดยกองทุนยุติธรรม ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่าย เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายในการบังคับคดีอยู่แล้ว โดยกองทุนยุติธรรมมีรายได้จากเงินที่ศาลสั่งบังคับคดีกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาล และค่าธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและคำปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญา จึงมีเงินทุนในการดำเนินการจัดจ้าง ทนายความผู้มีความรู้ความชำนาญในชั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการบังคับคดี เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในการบังคับคดีซึ่งขั้นตอนการบังคับคดีมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน เกินกว่าผู้เสียหาย จะดำเนินการด้วยตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตามการบังคับคดีค่าเสียหายในส่วนแพ่ง ผู้เสียหายยังต้องเป็นผู้รับภาระในการชำระค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี ซึ่งเป็นภาระค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย จึงควรบัญญัติกฎหมายให้การบังคับคดีค่าเสียหายในส่วนแพ่งได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมเหมือนกับคดีอาญา ซึ่งเป็นไปตามหลักการให้ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ควรมีกฎให้ผู้กระทำผิดมีการชำระเงินเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย ครบจำนวนตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล ซึ่งการชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด ซึ่งผู้กระทำผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในขณะที่เดียวกันนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู ซึ่งสอดคล้องกับปณิธานว่าด้วยหลักความยุติธรรม ชั้นพื้นฐานสำหรับเยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 โดยคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับวิธีการรอกำหนดโทษ การรอกำหนดโทษและการกำหนดเงื่อนไข เพื่อคุ้มครองประพฤติ พ.ศ. 2559 ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี คดีความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียว คดีความผิดอันยอมความได้คดีความผิดที่มีผู้เสียหาย ศาลพึงให้อำนาจจำเลย ผู้เสียหาย ครอบครัวของจำเลยและผู้เสียหาย รวมถึงบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิด เจริญจากกลางชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่น เช่น การขอโทษผู้เสียหาย การทำงานแทนการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน การกระทำพิธีทางศาสนาหรือตามความเชื่อ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขการเพื่อคุ้มครองประพฤติของจำเลย อาจกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษาภายในระยะเวลาคุ้มครองประพฤติ หากผู้เสียหายไม่ชดใช้ค่าเสียหายตาม

เงื่อนไขให้ผู้เสียหายแถลงต่อศาลเพื่อยกคดีขึ้นพิจารณาลงโทษจำเลยตามกฎหมายต่อไป ซึ่งน่าจะเป็นหลักประกันได้ว่า ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาของศาล จำเลยจะพยายามชวนชวายนหาเงินมาชำระให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษา เพื่อไม่ให้ตนเองถูกลงโทษจำคุกนั่นเอง

2. วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ

รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม หากรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ประชาชนได้ จึงสมควรรับผิดชอบ โดยให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำละเมิดต่อกฎหมายของบุคคลอื่น กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำผิด ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจปรากฏในลักษณะความเสียหายทางร่างกายความเสียหายทางจิตใจ ความเสียหายทางทรัพย์สินหรือความเสียหายด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจประเมินค่าได้ ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น จึงต้องรับผิดชอบในการทำความผิด แต่เนื่องจากผู้กระทำความผิดโดยมากมีฐานะยากจน จึงไม่อาจชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้ และหากผู้กระทำความผิดไม่สามารถจ่ายค่าสินไหมทดแทนได้ รัฐก็ต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามแนวคิดรัฐสวัสดิการ ซึ่งถือว่าเป็นความจำเป็นที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมในฐานะที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม ลักษณะของการให้ความช่วยเหลือตามแนวคิดรัฐสวัสดิการหรือหลักการสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยไม่คิดมูลค่าซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรม ทำให้ประชาชนเห็นความเสมอภาคทางด้านความยุติธรรมของรัฐได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมในการป้องกันอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อทดแทนกับการได้สิทธิในการได้รับการทดแทนความเสียหายซึ่งการเยียวยาผู้เสียหายนั้น ไม่ได้หมายความว่าต้องเข้าเยียวยาแก่เสียหายในความผิดนั้น ๆ อย่างเต็มความรับผิดชอบเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่แต่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ (Public Assistance Approach) มากกว่าที่จะใช้รูปแบบการชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย (State Reparation Approach) การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจึงไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ที่จะยื่นฟ้องหรือดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอีก โดยประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายที่ให้การเยียวยาความเสียหายจากรัฐ ดังนี้

2.1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนและค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559

มีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น และในปี พ.ศ.2559 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมความผิดท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวให้มีฐานความผิดมากขึ้น โดยให้ความผิดเกี่ยวกับภยันตรายแก่ประชาชน มาตรา 224 มาตรา 238 ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309 มาตรา 310 มาตรา 311 มาตรา 312 ทวิ มาตรา 313 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มาตรา 336 มาตรา 339 มาตรา 339 ทวิ มาตรา 340 มาตรา 340 ทวิ และความผิดฐานบุกรุก มาตรา 365 ส่วนความผิดที่มีอยู่เดิมคือ ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287 ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย มาตรา 288-294 มาตรา 295-300 มาตรา 301-305 และมาตรา 306-308 ยังคงเรียกค่าตอบแทนได้เช่นเดิม

จะเห็นได้ว่าสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีการกำหนดหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้เสียหายในการขอรับเงินค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายสูงกว่าของสหรัฐอเมริกา โดยประเทศไทยมีการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายให้คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ให้แก่ผู้เสียหายด้วยแต่กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหาย ไม่ได้คำนึงถึงฐานะของผู้เสียหายและมิได้กำหนดเพดานขั้นสูงในการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายไว้แต่อย่างใด

ผู้ศึกษาเห็นว่าถึงแม้จะมีการเพิ่มเติมความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แต่ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรงบางฐานความผิด เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับวางเพลิงเผาทรัพย์ มาตรา 217 และมาตรา 218 ซึ่งระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือความผิดฐานพรากเด็ก มาตรา 317 หรือพรากผู้เยาว์ มาตรา 318 ซึ่งความผิดดังกล่าว เป็นความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นสูงตั้งแต่สี่ปีขึ้นไป เป็นความผิดซึ่งไม่ได้ระบุในรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ไม่สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ซึ่งได้กำหนดหลักการได้รับชดเชยความเสียหายโดยรัฐ ต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญาร้ายแรง และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่รัฐจ่ายให้ในปัจจุบันน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อความเสียหายและค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น รัฐจึงควรมีการทบทวนปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้ต้องหา และจำเลย

ในคดีอาญา โดยมีการศึกษาและทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมผู้เสียหาย ตามแนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามแผนมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)

2.2 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง เสมอภาคและเป็นธรรม เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี ได้แก่ ค่าจ้างทนายความ ค่าที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ค่าฤชาธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี โดยหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายของกองทุนยุติธรรม ได้แก่ การจ้างทนายเพื่อดำเนินการสืบทรัพย์ ตั้งเรื่องบังคับคดี และดำเนินการบังคับคดี (ขายทอดตลาด) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เพื่อช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน สำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ เงินช่วยเหลือกรณีที่ถูกถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ และเงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร โดยให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลใดหรือกรณีอื่นที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชื่อเสียง ทรัพย์สิน จะไม่อยู่ในความหมายการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามระเบียบนี้ โดยผู้มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือ ได้แก่ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้รับความเสียหาย หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย โดยมีการพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือและโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น ซึ่งกองทุนยุติธรรมมีรายได้จากเงินที่ศาลสั่งบังคับกรณีผิดสัญญาประกันต่อศาลตามประมวลกฎหมายอาญา ค่าธรรมเนียมศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญา ในอัตราร้อยละห้าของจำนวนเงินเฉพาะส่วนที่นำส่งคลัง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการจัดตั้งสำนักงานเหยื่ออาชญากรรม สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Office for Victims of Crime: OVC) มีหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดหาแหล่งเงินทุนในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อทั่วประเทศ โดยรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมายเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 1984: VOCA) และมีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งแหล่งเงินทุนหลัก ได้แก่ ค่าปรับทางอาญาจากผู้กระทำความผิด ทำให้กองทุนมีแหล่งเงินได้แบบพึ่งพาตนเองได้ โดยกองทุนดังกล่าวจะใช้ในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม และเป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือพยาน สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ปล้นทรัพย์ ความผิดอาญาร้ายแรง ซึ่งผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือทุกข์ทรมาน

กายหรือจิตใจ หรือเสียชีวิต ส่วนความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือเสียชีวิตในความผิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณ จะไม่ชดเชยความเสียหายให้ ซึ่งการกำหนดประเภทคดีที่จะได้รับการช่วยเหลือดังกล่าวประเทศไทย จะกำหนดประเภทคดีไว้ครอบคลุมถึงคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยข้อหาความผิดครอบคลุมมากกว่า กฎหมายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย ได้มากขึ้น

จากการศึกษากฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีโครงการจ่ายค่าตอบแทน ความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย (crime victim compensation) โดยหน่วยงาน ที่รับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ได้แก่ Ministry of Work and Social Order ซึ่งผู้เสียหายและทายาทผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน นอกเหนือจากได้รับการชดใช้ค่าเสียหายจากจำเลย สำหรับความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย รวมถึงความเสียหายทางศีลธรรม ซึ่งระบบการชดใช้ค่าเสียหายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นการชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิดโดยผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้อง ได้แก่ ค่าตอบแทนความเสียหาย ดังกล่าว รวมถึงค่ารักษาพยาบาลร่างกายและสภาพจิตใจ การฟื้นฟูและบำบัดร่างกาย เงินบำนาญ กรณีผู้เสียหายเป็นผู้พิการหากความสามารถในการหารายได้ของผู้เสียหายลดลง ค่าใช้จ่ายในพิธีศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าบริการในการหางานใหม่ เป็นต้น โดยค่าตอบแทนดังกล่าวกฎหมายมิได้กำหนด เพดานขั้นสูงไว้ดังเช่นของไทย

การพิจารณาให้ความช่วยเหลือกองทุนยุติธรรมของไทยหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน จะพิจารณาถึงฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน และโอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่นเป็นสำคัญ ซึ่งมีหลักเกณฑ์คล้ายกับกฎหมายเหยื่อ อาชญากรรม (Victims of Crime Act 1984 : VOCA) ของสหรัฐอเมริกา แต่กฎหมายของสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีมิได้กำหนดฐานะทางการเงินของผู้รับความช่วยเหลือไว้แต่อย่างใด ซึ่งผู้ศึกษา เห็นว่าหลักเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม จะต้อง เป็นผู้มีฐานะยากจนเท่านั้นเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชน ซึ่งกำหนดให้ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและ มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง เท่าเทียมกัน และมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ยังได้บัญญัติให้บุคคลเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและ เสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันโดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม แต่เมื่อพิจารณา ภาระงบประมาณที่รัฐจะต้องรับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทน ให้แก่ผู้เสียหายทั้งหมดแล้วอาจมีจำนวนมหาศาล

งบประมาณซึ่งได้รับการจัดสรรเข้ากองทุนยุติธรรมอาจไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีฐานะยากจนจริง ๆ ซึ่งในความเป็นจริงหากเรายึดถือความเท่าเทียม โดยตีความว่าจะต้องจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายให้ผู้เสียหายทุกคนเท่า ๆ กัน โดยไม่ต้องดูฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนและโอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายเสียหายตามกฎหมายอื่น งบประมาณคงไม่เพียงพอ รัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความยุติธรรมในสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย รัฐจึงเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ มากกว่าที่จะใช้รูปแบบการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามความเสียหายที่แท้จริง อันจะทำให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงเสมอภาคและเป็นธรรม

3. วิเคราะห์สิทธิของผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา

ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่น สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองและถอนฟ้องคดีอาญา สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องและถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ สิทธิในการยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว สิทธิที่จะยื่นคำร้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ สิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถาม ซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้ผู้เสียหายในฐานะพยานถูกฟ้องคดีอาญา สิทธิให้จัดหาล่ามหรือล่ามภาษามือ สิทธิในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาทำให้การของตนในชั้นพนักงานสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่ออัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว สิทธิคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย นอกจากนี้ประธานศาลฎีกาได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 เพื่อให้กระบวนการทางศาลในทุกขั้นตอน มีการปฏิบัติต่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเหยื่ออาชญากรรมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและมาตรฐานขององค์กรสหประชาชาติ เช่น มีการอธิบายถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของผู้เสียหาย ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา รวมถึงแจ้งความคืบหน้าและการสิ้นสุดของการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ผู้เสียหายทราบ ในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน และสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย โดยอาจสอบถามความคิดเห็นของผู้เสียหาย

เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ในการพิพากษาคดีและการกำหนดโทษควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหาย และคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายประกอบด้วยเสมอ ในกรณีที่พิพากษาหรือการกำหนดโทษหรือการลงโทษและคุมความประพฤติจำเลย หากผู้เสียหายยังมิได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งกำหนดให้การชวนชวยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เป็นเงื่อนไขในการคุมความประพฤติจำเลยด้วย และอาจวางเงื่อนไขให้จำเลยปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อป้องกันอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายด้วยก็ได้ รวมถึงเมื่อมีคำพิพากษาศาลพิงแจ่งผลคำพิพากษา พร้อมคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ผู้เสียหายทราบโดยเร็ว โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เป็นต้น

ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ซึ่งผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดยแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึง บทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลาและความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาชญากรรมร้ายแรง โดยในสวนนี้ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมขั้นหลังพิจารณา กรณีการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวจำเลยหรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ไม่มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบและรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งอาจส่งผลต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทบถึงความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย

หากเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ขั้นตอนสอบสวน ขั้นพิจารณา และขั้นหลังพิจารณา เช่น กำหนดให้มีการแจ้งข้อมูลโดยเร็วเกี่ยวกับการดำเนินคดีในชั้นศาล เมื่อมีการรอกการลงโทษ การปล่อยตัว หรือผู้ต้องหาหลบหนี สิทธิที่จะได้รับทราบการดำเนินการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัว การพิจารณาคำร้อง การพิจารณาคดี หรือการพิจารณาพักการลงโทษ ตามกฎหมาย Crime Victims Act, Section 501 (a) กรณีที่กรมราชทัณฑ์จะปล่อยตัวจำเลยต้องแจ้งเตือนไปยังผู้เสียหายก่อนการปล่อยตัวไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องปฏิเสธการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดต่อคณะกรรมการพิจารณา นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังมีการจัดตั้งระบบการแจ้งข้อมูลให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายมั่นใจว่าตนจะได้รับ ความยุติธรรมตลอดขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งผู้ดูแลระบบจะบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้เสียหาย จากนั้นผู้ดูแลระบบจะทำการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับคดีไม่ว่าจะเป็น ข้อมูล

คำพิพากษา การปล่อยตัวจำเลยและระยะเวลาจำคุกให้กับผู้เสียหายทราบ 3 ช่องทาง คือ ทางไปรษณีย์ ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และทางโทรศัพท์

จะเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายเกี่ยวกับการได้รับทราบข้อมูลคดีหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือชั้นหลังพิจารณา ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่กำหนดให้กรมราชทัณฑ์แจ้งผู้เสียหายให้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยตัวจำเลย หรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ เพื่อรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งการปล่อยตัวจำเลยให้พ้นจากการคุมขังอาจส่งผลต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทั่งถึงความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย ดังนั้นผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการพัฒนากฎหมายของไทย ให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา โดยใช้กฎหมายของสหรัฐอเมริกาเป็นแนวทางเพื่อให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณาได้มากขึ้น โดยกำหนดให้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลแก่ผู้เสียหายให้รับทราบ และให้คัดค้านการปล่อยตัวจำเลยภายในระยะเวลาที่กำหนด หากไม่ยื่นถือว่าไม่ติดใจคัดค้าน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นหลังพิจารณาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดทางอาญาและสมควรต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิจากกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาและชั้นหลังพิจารณา ซึ่งที่ผ่านมากฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่กลับไม่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมากนัก จนกระทั่ง ในช่วงปี ค.ศ. 1980 มีกระแสเรียกร้องให้นานาประเทศตระหนักถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยเรียกร้องให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น และให้มีการชดเชยความเสียหาย ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ต่อมาในปี ค.ศ. 1985 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมตาม “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, 1985) ซึ่งได้รับรองสิทธิต่าง ๆ ของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม 2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด 3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และ 4) และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ

เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 จึงได้บัญญัติให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ให้ได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ รวมถึงความช่วยเหลือจากรัฐในกรณีที่ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา และมีการตรากฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่สำคัญหลายฉบับ ได้แก่ การตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่กำหนดให้รัฐจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 บัญญัติเพิ่มเติมมาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 ซึ่งให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน

เข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งเรื่องใหม่ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย โดยยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไปพร้อมกับการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ศาลพิจารณาคัดสินในประเด็นค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายได้ในคดีอาญาต่อเนื่องกันไป โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม

ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 ซึ่งให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์เป็นพิเศษยิ่งกว่าคดีอาญาทั่วไป พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติสิทธิในการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายตามในกระบวนการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองและถอนฟ้องคดีอาญา สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องและถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ สิทธิในการยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นพนักงานสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่ออัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว สิทธิคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นต้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวล้วนมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเยียวยาบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรฐานสากล

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมุ่งศึกษาปัญหาการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นหลังพิจารณา พบว่าหลังจากศาลมีคำพิพากษาในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหาย ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา กรณีจำเลยไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่เนื่องจากการบังคับคดีมีขั้นตอนยุ่งยาก ซับซ้อน และต้องชำระค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี ผู้เสียหายส่วนมากไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องจ้างทนายความดำเนินการให้ ซึ่งเป็นภาระค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย แต่ถึงแม้ว่าผู้เสียหายจะสามารถดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ ของการบังคับคดีได้ ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามคำพิพากษา เนื่องจากจำเลยส่วนมากเป็นผู้มีฐานะยากจนและจำเลยบางคดีถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจึงไม่สามารถที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้

ประเทศไทยได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในชั้นบังคับคดี ได้แก่ สำนักงานศาลยุติธรรมได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ให้เจ้าหน้าที่ศาลให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายในการ ดำเนินการเพื่อบังคับคดี รวมทั้งประสานงานแจ้งไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่ออำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้เสียหาย หรือขอข้อมูลขององค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลอื่นใด และหากผู้เสียหายเป็นคน ยากจนยังสามารถยื่นคำร้องต่อสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เพื่อขอรับความช่วยเหลือ ในการดำเนินคดี ซึ่งรวมถึงการบังคับคดี จากกองทุนยุติธรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 ยังให้สิทธิผู้เสียหาย ซึ่งเป็นคนยากจน สามารถขอให้ศาลตั้งนายความให้แก่ผู้เสียหายเพื่อดำเนินการเรียกค่าสินไหม ทดแทนและดำเนินการต่าง ๆ จนถึงชั้นบังคับคดีแทนผู้เสียหายได้ ซึ่งจะเห็นว่าประเทศไทยมีกฎหมาย ให้ความช่วยเหลือในการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

สำหรับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีในคดีค้ำมนุษย์ จะมีการให้การ ช่วยเหลือผู้เสียหายเป็นพิเศษยิ่งกว่าคดีอาญาทั่วไป ซึ่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 15 ได้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการ ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายเพื่อบังคับคดี ให้เป็นไปตามคำพิพากษา โดยได้รับการ ยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง และตามพระราชพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กรณีที่พนักงานอัยการได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายได้ โดยผู้เสียหายไม่ต้องยื่นคำร้องเรียก ค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรนำแนวทางการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการบังคับ คดีดังกล่าวมาใช้ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชน ค.ศ.1948 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ 2560 ที่กำหนดทุกคน เสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นหลังพิจารณาของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกามีการกำหนดให้ตั้งหน่วยงานฟ้องร้องทางการเงิน (Financial Litigation Unit) หรือ FLU ที่เป็นหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำสั่ง ชดใช้ตามคำพิพากษาการพิจารณาเพื่อมีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย ศาลจะพิจารณาจากรายงาน ของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ โดยศาลจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้จำเลยชดใช้ความเสียหาย และนำไปใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวด้วย ซึ่งเป็นหลักประกันว่า ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น ส่วนประเทศไทยและสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีหน่วยงานในการบังคับใช้คำสั่งสินไหมทดแทนเป็นการเฉพาะ แต่จะมีการแต่งตั้ง

ทนายความให้แก่ผู้เสียหายในชั้นพิจารณาเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทน และการบังคับคดีค่าสินไหมทดแทน สำหรับสิทธิในการที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากรัฐ สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ได้แก่ Ministry of Work and Social Order ซึ่งผู้เสียหายและทนายทนายผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากจำเลย สำหรับความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย รวมถึงความเสียหายทางศีลธรรม โดยผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องจากผู้กระทำผิด ได้แก่ ค่าตอบแทนความเสียหายดังกล่าว รวมถึงค่ารักษาพยาบาลร่างกาย และสภาพจิตใจ การฟื้นฟูและบำบัดร่างกาย ค่าใช้จ่ายในพิธีศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าบริการในการหางานใหม่ เป็นต้น โดยกฎหมายมิได้กำหนดเพดานขั้นสูงไว้ สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งสำนักงานเหยื่ออาชญากรรม สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Office for Victims of Crime: OVC) มีหน้าที่ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดการแหล่งเงินทุนในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อทั่วประเทศ ซึ่งรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมายเหยื่ออาชญากรรม (Victims of Crime Act 1984: VOCA) โดยมีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งแหล่งเงินทุนหลัก ได้แก่ ค่าปรับทางอาญาจากผู้กระทำความผิด ทำให้กองทุนมีแหล่งเงินได้แบบพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งกองทุนดังกล่าวจะใช้ในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม และเป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือพยาน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกองทุนยุติธรรมของประเทศไทย สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต ร่างกาย ปล้นทรัพย์ ความผิดอาญาร้ายแรง ซึ่งผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือทุกข์ทรมานกายหรือจิตใจ หรือเสียชีวิต ส่วนความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือเสียชีวิตในความผิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณ รัฐจะไม่ชดเชยความเสียหายให้ โดยกำหนดให้รัฐชดเชยความเสียหายเท่าที่ผู้เสียหายได้รับตามความเสียหายจริง แต่ไม่เกินกำหนดจำนวนเงินขั้นสูงที่แต่ละมลรัฐกำหนด

ในส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของประเทศไทย ควรนำรูปแบบการดำเนินการในกฎหมายของสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้โดยการกำหนดให้กองทุนยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือด้านการบังคับคดีตามคำพิพากษา โดยมีต้องคำนึงฐานะของผู้ที่ยื่นคำร้องเพื่อให้ผู้เสียหาย มีสิทธิในการชดเชยค่าเสียหายและการจัดหาทนายทนายเท่าเทียมกับจำเลย เนื่องจากเป็นการดำเนินการบังคับค่าสินไหมทดแทนเอาภัยทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด มิได้ใช้งบประมาณของรัฐในการจ่ายเงินค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาแต่อย่างใด รวมทั้งศาลควรเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดมีการเจรจาตกลงชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหายโดยวิธีอื่น เช่น การขอโทษผู้เสียหาย การทำงานแทนการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ซึ่งศาลอาจกำหนดเงื่อนไขการชำระค่าสินไหมทดแทน

เป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขการคุ้มครองความประพฤติดำเลย เพื่อให้จำเลยชวนชวยในการหาเงินมาชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษา

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ข้างต้น ถึงแม้จะอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดได้ง่ายขึ้น แต่ผู้กระทำความผิดส่วนมากเป็นผู้ยากจนไม่สามารถชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามคำพิพากษาได้ รัฐจึงต้องเข้าไปชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐไม่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากงบประมาณที่จะนำมาจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายมีอยู่อย่างจำกัด จึงได้จำกัดประเภทคดีที่สามารถขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ต้องเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ความผิดฐานทอติงเด็ก คนป่วยเจ็บหรือคนชรา ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และความผิดฐานบุกรุก ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย หรือหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดของผู้อื่น และผู้เสียหายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้นโดยค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่รัฐกำหนดให้ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรง ฐานอื่น จึงควรมีการเพิ่มเติมความผิดอาญาร้ายแรง คดีความผิดเกี่ยวกับวางเพลิงเผาทรัพย์ มาตรา 218 ความผิดฐานพรากเด็ก มาตรา 317 หรือพรากผู้เยาว์ มาตรา 318 และกำหนดเงื่อนไขความผิดอาญาร้ายแรงที่ในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสี่ปี ที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อไม่สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 และรัฐควรมีการศึกษาและทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายตามแนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามแผนมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)

นอกจากสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับในการได้รับการชดใช้ค่าเสียหายแล้ว ผู้เสียหายควรได้รับความคุ้มครองสิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา ภายหลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก และจำเลยเข้าสู่กระบวนการรับโทษแล้ว ตามกฎหมายของไทยไม่มีบทบัญญัติให้มีการแจ้งข้อมูลให้ผู้เสียหายทราบและรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งอาจส่งผลต่อผู้เสียหายอาจเกิดความหวาดกลัวว่าจำเลยจะมาก่อเหตุซ้ำ กระทั่งความปลอดภัยและส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้เสียหาย เมื่อพิจารณามาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายของสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ขั้นตอนสอบสวน ขั้นพิจารณา และชั้นหลังพิจารณา

เช่น กำหนดให้มีการแจ้งข้อมูลโดยเร็วเกี่ยวกับการดำเนินคดีในชั้นศาล เมื่อมีการรอลงโทษ การปล่อยตัว หรือผู้ต้องหาหลบหนี สิทธิที่จะได้รับทราบการดำเนินการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการ ปล่อยตัว การพิจารณาคำร้อง การพิจารณาคดี หรือการพิจารณาพักการลงโทษ ตามกฎหมาย Crime Victims Act, Section 501 (a) เมื่อมีการนำมาตรการทางเลือกอื่นแทนโทษจำคุก เช่น การพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ ซึ่งกำหนดให้มีการแจ้งข้อมูลโดยเร็ว เกี่ยวกับการดำเนินคดีในชั้นศาล เมื่อมีการรอลงโทษ การปล่อยตัว หรือผู้ต้องหาหลบหนี สิทธิที่จะได้รับทราบการดำเนินการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัว การพิจารณาคำร้อง การพิจารณาคดี หรือการพิจารณาพักการลงโทษ ตามกฎหมาย กรณีที่กรมราชทัณฑ์จะปล่อยตัวจำเลย ต้องแจ้งเตือนไปยังผู้เสียหายก่อนการปล่อยตัวไม่น้อยกว่า 90 วัน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้อง ปฏิเสธการปล่อยตัวผู้กระทำผิดต่อคณะกรรมการพิจารณา ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการเพิ่มบทบัญญัติ กฎหมายของไทย ให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณาได้มากขึ้น โดยใช้ กฎหมายของสหรัฐอเมริกาเป็นแนวทางเพื่อให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลัง พิจารณาได้มากขึ้น โดยกำหนดให้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลแก่ผู้เสียหายให้รับทราบ โดยให้ ผู้เสียหายแสดงความเห็นเป็นหนังสือก่อนปล่อยตัว และให้ผู้เสียหายแถลงคัดค้านการปล่อยตัวจำเลย ภายในระยะเวลาที่หนด หากไม่ยื่นถือว่าไม่คัดค้าน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาในชั้นหลังพิจารณาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญา โดยมุ่งศึกษาเฉพาะผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และสิทธิของผู้เสียหาย ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา ตลอดจนกฎหมายของประเทศไทย และต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติใน พระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนและค่าทดแทนค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในบทบัญญัติ ที่เกี่ยวกับการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยแก้ไขกฎหมาย ดังนี้

2.1 ประเด็นปัญหาแรก ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

1) กรณีไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่บังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแทนผู้เสียหาย กำหนดให้กองทุนยุติธรรมเป็นหน่วยงานทำหน้าที่บังคับคดีตามคำพิพากษา แทนผู้เสียหาย ซึ่งตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมมีการให้ความช่วยเหลือประชาชนในการ

ดำเนินคดี ซึ่งรวมถึงการบังคับคดีอยู่แล้ว เพียงแต่เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือโดยไม่พิจารณาถึงฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน โดยจะพิจารณาเพียงพฤติกรรมและโอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายอื่นเท่านั้น เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิเท่าเทียมกับจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ

แก้ไข กฎหมายตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ดังนี้

มาตรา 9 โดยเพิ่ม (6) การช่วยเหลือบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

เพิ่มมาตรา 28/1 การพิจารณาให้ความช่วยเหลือประชาชนในการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา คณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือหรือคณะอนุกรรมการให้ความช่วยเหลือประจำจังหวัดต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) พฤติการณ์และข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน

(2) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

2) การบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียม

เพื่อให้มีการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาให้เท่าเทียมกับผู้เสียหายในคดีค้ำมนุษย์ โดยคำพิพากษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเพื่อการลงโทษให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา และในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการบังคับคดีเช่นกัน โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 249 คำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียมนั้น ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

แก้ไขเป็น มาตรา 249 คำพิพากษาหรือคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าธรรมเนียมนั้น ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตลอดจนการบังคับคดีให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง

2.2 ประเด็นปัญหาที่สอง สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความความเสียหายจากรัฐ

1) ค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่รัฐจ่ายให้ในปัจจุบันน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อความเสียหายและค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น รัฐจึงควรมีการทบทวนปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยมีการศึกษาและทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายอย่างน้อยทุก 5 ปี

2) ค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่รัฐกำหนดให้ยังไม่ครอบคลุมความผิดอาญาร้ายแรงฐานอื่น จึงควรมีการเพิ่มเติมข้อหาความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายในคดีอาญาร้ายแรงฐานอื่น ซึ่งมีความร้ายแรงโดยพิจารณาจากอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสี่ปีขึ้นไป และเพิ่มเติมรายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

แก้ไข พระราชบัญญัติค่าตอบแทน และค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 17 ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสี่ปี หรือความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้

แก้ไข รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ดังต่อไปนี้

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน

มาตรา 217

มาตรา 218

มาตรา 224

มาตรา 228

...

ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง

หมวด 1 ความผิดต่อเสรีภาพ

มาตรา 309

มาตรา 310

มาตรา 311

มาตรา 312 ทวิ

มาตรา 313

มาตรา 317

มาตรา 318

2.3 ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมชั้นหลังพิจารณา

ควรมีการบัญญัติกฎหมายให้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลแก่ผู้เสียหายให้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยตัวจำเลย หรือการพิจารณามาตรการลดโทษ การพักโทษและการอภัยโทษ เพื่อรับฟังความเห็นจากผู้เสียหายประกอบการพิจารณา โดยการแจ้งเป็นหนังสือ

ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ให้ผู้เสียหายให้ความเห็นเป็นหนังสือก่อนปล่อยตัวจำเลย ภายในระยะเวลา 1 เดือน หากไม่ยื่นถือว่าไม่ติดใจคัดค้าน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นหลังพิจารณาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แก้ไข พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52 วรรคสอง ดังนี้

การดำเนินการตาม (2) (3) (5) (6) (7) และ (8) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ และต้องนำพฤติการณ์กระทำความผิด ลักษณะความผิด และความรุนแรงของคดี รวมตลอดทั้งการกระทำ ความผิดที่ได้กระทำมาก่อนแล้วตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 40 มาประกอบการพิจารณาด้วย และในคดีความผิดที่มีผู้เสียหายก่อนการปล่อยตัวไม่น้อยกว่า 30 วัน ให้มีหนังสือแจ้งผู้เสียหายทราบ และให้ความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าว หรือจะมาให้ความเห็นด้วยวาจาก่อนวันปล่อยตัวจำเลยก็ได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. *แผนมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5* (พ.ศ. 2566 – 2570). <https://humanrights.mfa.go.th/upload/nationalhumanrightsplan5.pdf>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights*. กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- กลุ่มงานนโยบายและพัฒนาระบบงาน สำนักงานกองทุนยุติธรรม. (2564). *คู่มือปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2567). The 101.World. *หลักนิติธรรมหัวใจการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. <https://www.the101.world/tij-iglp-workshop-forum/>.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ผู้แปล. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.
- คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติและคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. (2557). *หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม*. พี เอส พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์.
- คณิต ณ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.
- คำแนะนำประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 (2563, 6 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนที่ 93 ก.
- ชัยัญญา กิจทวี. (2546). *การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ* [การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ซัชชัย ยุระพันธ์. (2565). *หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐกับการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี*. <https://so06.tci-haijo.org/index.php/lawtsu/article/view/254031/172853>.
- ธวัชชัย สุวรรณพานิช และคณะ. (2562). *แนวทางพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).(ม.ป.พ.)

- চারিচ গেদ্বপিত্তক্খ. (ম.প.প.). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*.
 นิธิพัฒน์ เรื่องวิวัฒนาการ. (2552). *การยื่นคำร้องขอบังคับคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับ*
คดีอาญา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พรพิมล ธรรมเทวี. (2561). *การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากรณีการบังคับคดี*
แพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ [วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 (2558, 27 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 132 ตอนที่ 102 ก. 20 เมษายน 2567.
- พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
 พ.ศ. 2544 (2544, 12 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนที่ 104 ก.
- พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา
 พ.ศ. 2559 (ฉบับที่ 2) (2559, 22 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 133 ตอนที่ 74 ก.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 (2551, 6 กุมภาพันธ์).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 29 ก.
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 (2559, 24 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 133 ตอนที่ 46 ก. 20 เมษายน 2567.
- ภัทรวรรณ ทองใหญ่ และธีรนิติ เทพสุเมธานนท์. (2565). *มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายหรือ*
เหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย: การจัดทำ
คำแถลงเกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม. วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 40(1), 1-25.
- มงคล คำเวียง. (2561). *การบริหารจัดการคดี: ศึกษากระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพใน*
คดีอาญาในศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาของศาลยุติธรรม.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ [วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือ
 ประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ข้อ 5. (2559, 23 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 133 ตอนพิเศษ 185 ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. 2 มกราคม 2567.
<https://dictionary.orst.go.th/>.

- วรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2563). การคุ้มครองการคุ้มครองและช่วยเหลือพยานและผู้เสียหาย.
ใน *แนวทางการศึกษาชุดวิชากฎหมายกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับการควบคุม
และปราบปราม อาชญากรรมในประเทศและข้ามชาติที่สำคัญ*. (หน่วยที่ 13, น.14).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2544). *ผู้เสียหายในคดีอาญา การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของ
ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2556). *สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครอง
สิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ดุข
บัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภกิจ เจริญเวช. (2553). *การช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน
และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544: ศึกษาเฉพาะกรณี
ผู้เสียหายที่ได้รับการช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต].
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาคึกดี สำนักงานศาลยุติธรรม. (2559). *การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายใน
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. ขวนพิมพ์ 50.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาคึกดี สำนักงานศาลยุติธรรม. (2565). *รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนา
กระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย*. (ม.ป.พ)
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2565). *แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2565 - 2568*. พี.เอ. ลีฟวิ่ง.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*.
(พิมพ์ครั้งที่ 1). ธนาพรส.
- สำนักประธานศาลฎีกา. (2564). *ศาลยุติธรรมบนเส้นทางการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ*.
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. (2548). *ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548*.
(พิมพ์ครั้งที่ 1). ขวนพิมพ์.
- สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. (2565). *คู่มือการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา (COJ CARE)*.
(ม.ป.ท.)
- สิริพันธ์ พลรบ. (2561). *เหยื่ออาชญากรรมและผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา*. ใน *กฎหมายอาญาและอาชญา
วิทยาขั้นสูง*. หน่วยที่ 14, ปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2561.

- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนากุล. (2566). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). วิญญูชน.
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2554). การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐประเทศเยอรมนี. *ดุลพาท*, 58(2), 90-110. หน้า 92-93.
- หยุด แสงอุทัย. (2507). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาศาลฎีกา*. แม่บ้านการเรือน.
- อุทัย อาทิวา. (2554). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). วี.เจ.พรินต์ติ้ง.
- Andrew Nash, "Victims by definition," *Washington University Law Review* 1419, 85 (6), pp. 1419-1422 (2008). อ้างใน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2556). *สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย* [ดุชนิพนธ์ปริญญาโทชั้นนิติศาสตร์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Hans-Heiner Kuhne. (1992). *Victimology Basic Theoretical Concepts and Practical Implications*, in *Victimology and Victim's Rights*, ed. p. 89 อ้างใน นิธิพัฒน์ เรื่องวิวัฒน์โรจน์. (2552). *การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นนิติศาสตร์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Alana Barton (2004). *Just Deserts Theory*. In *Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities*.
- Black's Law Dictionary Free 2nd Ed. February 20, 2024. Retrieved from <https://thelawdictionary.org/?s=Victim>.
- Crime victims' rights (a). May 27, 2024. Retrieved from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2022-title18/html/USCODE-2022-title18-partII.htm>.
- Federal Ministry of Justice. *Strafprozeßordnung – stop*. May 28, 2024. Retrieved from: https://www-gesetze--im--internet- de.translate.google.com/englisch_stpo/index.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=sc#gl_p.2607.
- Office for Victims of Crime OVC FACT SHEET. May 27, 2024. Retrieved from https://ovc.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh226/files/publications/factshts/what_is_OVC2010/intro.html.
- THE AMERICAN HERITAGE DICTIONARY. February 21, 2024. Retrieved from <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=Victim>.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นางสาวพัชรินทร์ ไสเวช
วัน เดือน ปี เกิด	23 มกราคม 2524
สถานที่เกิด	จังหวัดสระแก้ว
ที่อยู่ปัจจุบัน	44 หมู่ 8 ตำบลหนองน้ำใส อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2547 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2555
ประวัติการทำงาน	เจ้าพนักงานศาลยุติธรรมชำนาญการพิเศษ ศาลจังหวัดสระแก้ว

